

Makroekonomske determinante profitabilnosti banaka - usporedba i pregled EU i SAD

Brekalo, Lorena

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **Josip Juraj Strossmayer University of Osijek, Faculty of Economics and Business in Osijek / Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Ekonomski fakultet u Osijeku**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:145:341586>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-19**

Repository / Repozitorij:

[EFOS REPOSITORY - Repository of the Faculty of Economics in Osijek](#)

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni diplomski studij Financijski menadžment

Lorena Brekalo

**MAKROEKONOMSKE DETERMINANTE PROFITABILNOSTI
BANAKA – USPOREDBA I PREGLED EU I SAD**

Diplomski rad

Osijek, 2024.

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku

Ekonomski fakultet u Osijeku

Sveučilišni diplomski studij Financijski menadžment

Lorena Brekalo

**MAKROEKONOMSKE DETERMINANTE PROFITABILNOSTI
BANAKA – USPOREDBA I PREGLED EU I SAD**

Diplomski rad

Kolegij: Revizija financijskih institucija

JMBAG: 0253050280

e-mail: lbrekalo@efos.hr

Mentor: prof. dr. sc. Ivo Mijoč

Komentor: dr. sc. Ana Zrnić

Osijek, 2024.

Josip Juraj Strossmayer University of Osijek
Faculty of Economics and Business in Osijek
University Graduate Study Financial Management

Lorena Brekalo

**MACROECONOMIC DETERMINANTS OF BANK
PROFITABILITY – A COMPARISON AND OVERVIEW OF THE
EU AND USA**

Graduate paper

Osijek, 2024.

IZJAVA
O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI,
PRAVU PRIJENOSA INTELKTUALNOG VLASNIŠTVA,
SUGLASNOSTI ZA OBJAVU U INSTITUCIJSKIM REPOZITORIJIMA
I ISTOVJETNOSTI DIGITALNE I TISKANE VERZIJE RADA

1. Kojom izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je diplomski (navesti vrstu rada: završni / diplomski / specijalistički / doktorski) rad isključivo rezultat osobnoga rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu. Potvrđujem poštivanje nepovredivosti autorstva te točno citiranje radova drugih autora i referiranje na njih.
2. Kojom izjavljujem da je Ekonomski fakultet u Osijeku, bez naknade u vremenski i teritorijalno neograničenom opsegu, nositelj svih prava intelektualnoga vlasništva u odnosu na navedeni rad pod licencom *Creative Commons Imenovanje – Nekomercijalno – Dijeli pod istim uvjetima 3.0 Hrvatska*.
3. Kojom izjavljujem da sam suglasan/suglasna da se trajno pohrani i objavi moj rad u institucijskom digitalnom repozitoriju Ekonomskoga fakulteta u Osijeku, repozitoriju Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku te javno dostupnom repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti, NN 119/2022).
4. izjavljujem da sam autor/autorica predanog rada i da je sadržaj predane elektroničke datoteke u potpunosti istovjetan sa dovršenom tiskanom verzijom rada predanom u svrhu obrane istog.

Ime i prezime studenta/studentice: Lorena Brekalo

JMBAG: 0253050280

OIB: 94028595214

e-mail za kontakt: lorenasoldo9@gmail.com

Naziv studija: Diplomski sveučilišni studij smjer Financijski menadžment

Naslov rada: Makroekonomske determinante profitabilnosti banaka – usporedba i pregled EU i SAD

Mentor/mentorica rada: prof. dr. sc. Ivo Mijoč

U Osijeku, 2024. godine

Potpis Brekalo L.

SAŽETAK

Makroekonomske determinante kao ključni faktori utječu na ukupno gospodarstvo neke zemlje i na široki spektar ekonomskih aktivnosti. Za razliku od unutarnjih čimbenika na koje banke mogu utjecati, makroekonomske determinante podrazumijevaju vanjske čimbenike koji često nisu pod kontrolom banaka uključujući inflaciju, promjene u BDP-u, fluktuacije kamatnih stopa, zaposlenost i druge varijable. Cilj ovoga rada je istražiti kako promjene u ovim determinantama mogu utjecati na opći razvoj gospodarstva s posebnim fokusom na implikacije na profitabilnost banaka. Uočavanje veza između makroekonomskih faktora i bankarskih performansi ključno je za bolje razumijevanje dinamike financijskog sektora u različitim ekonomskim kontekstima. Sukladno tome, radom se uspoređuje Europska unija (EU) i Sjedinjene Američke Države (SAD) analizom financijskih izvještaja deset banaka iz svake regije uspoređivanjem njihove dinamike i osjetljivosti na promjene u gospodarskim uvjetima. Kroz promatrano razdoblje od 2018. do 2022. godine, prikazani su podaci o kretanju stope inflacije, odabranih kamatnih stopa te realnog BDP-a. Osim navedenih makroekonomskih determinanti, radom je analizirano kako Europska centralna banka i Federalni sustav rezervi provedbom monetarne politike djeluju na uspješnost poslovanja banaka. Radom je utvrđeno kako negativne promjene inflacije, kamatnih stopa i realnog BDP-a, uz učinkovitu provedbu monetarne politike, ne utječu u velikoj mjeri na profitabilnost banaka kod većine promatranih banaka.

Ključne riječi: inflacija, BDP, kamatne stope, monetarna politika, makroekonomske determinante, Europska unija, Sjedinjene Američke Države

ABSTRACT

Macroeconomic factors are key factors affecting the overall economy of a country and a wide range of economic activities. In contrast to the internal factors that banks can influence, macroeconomic determinants include external factors that are often beyond the control of banks, such as inflation, changes in GDP, interest rate fluctuations, employment and other variables. This paper will examine how changes in these determinants can affect the overall performance of the economy, with a particular focus on the impact on bank profitability. Observing the links between macroeconomic factors and bank performance is essential for a better understanding of the dynamics of the financial sector in different economic contexts. Accordingly, the paper compares the European Union (EU) and the United States of America (USA) by analysing the financial statements of ten banks from each region and comparing their dynamics and sensitivity to changes in economic conditions. Data on the development of the inflation rate, selected interest rates and real GDP are presented for the observed period from 2018 to 2022. In addition to the macroeconomic determinants mentioned above, the paper analysed how the European Central Bank and the Federal Reserve System influence bank performance through the implementation of monetary policy. The paper found that negative changes in inflation, interest rates and real GDP as well as the effective implementation of monetary policy do not affect bank profitability to a large extent for the majority of the banks observed.

Keywords: inflation, GDP, interest rates, monetary policy, macroeconomic determinants, European Union, United States

SADRŽAJ

1. Uvod.....	1
2. Teorijski okvir profitabilnosti i bankarskih sustava.....	3
2.1. Definiranje profitabilnosti banaka	3
2.2. Makroekonomske determinante profitabilnosti.....	4
2.3. Utjecaj ekonomske stabilnosti na bankarski sektor	6
2.4. Uloga monetarne politike u profitabilnosti banaka	8
3. Osvrt na bankarski sektor EU i SAD-a	11
3.1. Pregled bankarskih sustava EU	11
3.1.1. Nadzor i regulatorni okvir	13
3.1.2. Utjecaj ekonomske integracije na profitabilnost banaka.....	14
3.2. Pregled bankarskih sustava SAD-a.....	15
3.2.1. Struktura američkog bankarskog sustava.....	17
3.2.2. Utjecaj monetarne politike FED-a na profitabilnost banaka.....	18
4. Metodologija rada	20
5. Rezultati istraživanja.....	21
5.1. Analiza makroekonomskih determinant na profitabilnosti banaka u EU.....	23
5.1.1. Utjecaj BDP-a na profitabilnost banaka.....	32
5.1.2. Utjecaj inflacije i kamatne stope na profitabilnost banaka	35
5.1.3. Utjecaj fiskalne politike na profitabilnost banaka.....	39
5.2. Analiza makroekonomskih determinant na profitabilnosti banaka u SAD-u.....	41
5.2.1. Utjecaj BDP-a na profitabilnost banaka.....	48
5.2.2. Utjecaj inflacije i kamatne stope na profitabilnost banaka	49
5.2.3. Monetarna politika FED-a i profitabilnost banaka	51
5.3. Uspredni prikaz determinant profitabilnosti bankarskog sektora EU-a i SAD-a	53

6. Rasprava.....	57
7. Zaključak.....	60
Literatura	62

1. Uvod

Financijski sektor predstavlja ključnu komponentu svake gospodarske strukture, igrajući nezaobilaznu ulogu u podržavanju ekonomske aktivnosti, pružanju financijskih usluga te olakšavanju investicija i potrošnje. Ovaj sektor nije samo odraz zdravlja gospodarstva, već i snažno utječe na njegovu stabilnost i rast. U kontekstu globalnih financijskih tržišta, dvije značajne regije koje zauzimaju ključnu ulogu su Europska unija (EU) i Sjedinjene Američke Države (SAD).

S obzirom na izazove i promjene koje su oblikovale svjetsko gospodarstvo u posljednjem desetljeću, od globalne pandemije do geopolitičkih previranja, istraživanje utjecaja makroekonomskih determinanti na profitabilnost banaka postaje od suštinskog značaja. Ovaj diplomski rad usmjerava se na analizu financijskih izvještaja odabranih EU i SAD banaka, istražujući kako promjene u bruto domaćem proizvodu (BDP), kamatnim stopama, inflaciji i drugim ključnim makroekonomskim pokazateljima utječu na profitabilnost banaka. Cilj ovoga istraživanja je pružiti dublje razumijevanje dinamike bankarskog poslovanja u različitim ekonomskim okruženjima, identificirati izazove s kojima se banke suočavaju te ponuditi relevantne uvide u strategije koje banke mogu primijeniti kako bi poboljšale svoju profitabilnost. Kroz pažljivu analizu financijskih performansi banaka i povezanosti s makroekonomskim čimbenicima, provedena analiza ima za cilj doprinijeti sveobuhvatnijem razumijevanju dinamike financijskih tržišta i pridonijeti daljnjem shvaćanju ekonomske politike u obje regije.

Nakon uvodnog poglavlja, drugo poglavlje odnosi se na osnovne pojmove povezane s bankarskim sustavom, odnosno definira se profitabilnost banaka, njegovo značenje i uloga, zatim makroekonomske determinante koje utječu na njihovu profitabilnost. Nadalje, pojašnjeno je kako ekonomska stabilnost nekog područja te aktivna monetarna politika oblikuju uvjete koji ostavljaju izravan utjecaj na profitabilnost. Treće poglavlje donosi osvrt na EU i SAD bankarski sektor pojašnjavajući strukturu i razlike promatranih bankarskih sustava unutar regulatornih okvira. Nakon opisa metodologije rada, u petom poglavlju na temelju dostupnih podataka, prikazana je analiza makroekonomskih determinanti koje utječu na profitabilnost banaka unutar EU-a i SAD-a, odnosno analiziran je utjecaj BDP-a, stope inflacije, kamatnih stopa i monetarne politike. Naposljetku, dan je usporedni prikaz odabranih determinanti s performansama banaka unutar

promatranog razdoblja. Nakon praktičnog dijela rada, u raspravi i zaključku prikazana su zaključna razmatranja.

2. Teorijski okvir profitabilnosti i bankarskih sustava

2.1. Definiranje profitabilnosti banaka

Prema Jakovčević (2001) razina razvijenosti bankovnog sustava obično je usko povezana s razinom razvijenosti gospodarstva neke zemlje. Dakle, bankovni sustav ima jedinstvenu važnost u svakoj nacionalnoj ekonomiji. Prije svega, važno je terminološki odrediti pojam banke. Primjerice, Jakovčević (2001:183) opisuje banke kao „financijske institucije koje obnašaju funkciju redistribucije štednih depozita u korist kredita deficitarnih institucionalnih sektora“. Današnje vrijeme karakteriziraju snažne tehnološke i informacijske promjene, financijske inovacije te promjene u financijskim sustavima zemalja, koje rezultiraju međusobnom konkurencijom banaka, ostalih financijskih institucija te preostalih sudionika na financijskim tržištima. Kako bi se pratila i održavala stabilnost i održivost poslovanja banaka, mjerenje uspješnosti poslovanja postaje ključni alat za upravljanje i donošenje strateških odluka. Rose i Hudgins (2013) navode kako se uspješnost poslovanja banke odnosi na to koliko financijska institucija adekvatno zadovoljava potrebe svojih dioničara (vlasnika), zaposlenika, deponenata i drugih vjerovnika te dužnika. Isti autori ističu kako bi se uspješnost poslovanja banaka ocijenila pozitivnim, banke moraju zadovoljiti državna regulatorna tijela svojim politikama poslovanja, danim zajmovima i ulaganjima u isto vrijeme štiteći javni interes.

Jedan od najčešće korištenih indikatora za mjerenje kvalitete bankarskog poslovanja je profitabilnost (Rose i Hudgins, 2013: 164). Profitabilnost banaka, prema dostupnoj literaturi, se najčešće ocjenjuje i mjeri „primjenom standardiziranih računovodstvenih pokazatelja profitabilnosti prosječne ukupne imovine (aktive) banaka (ROA) te stopom profitabilnosti prosječnog dioničarskog kapitala banke (ROE)“. (Pejić Bach i dr., 2009:83). Prema Žager i Žager (1999), profitabilnost se može definirati kao moć stvaranja prihoda i efikasnosti poslovanja. Sličnu definiciju predlaže i Tulsian (2014) dekomponirajući riječ *profitability* na *profit* te *ability*. Profit, odnosno ostvarivanje dobiti je glavni razlog poslovanja poslovnih jedinica, pa tako i banaka, dok se riječ *ability* odnosi na sposobnost (moć) poslovnog subjekta da ostvaruje dobit.

Važnost mjerenja performansi banaka, odnosno determinanti koje utječu na njihovo poslovanje na način da se banke moraju prilagoditi i/ili pripremiti za moguće neočekivane utjecaje, pronalazi se u tome što se većina financijskih sustava zemalja temelji na njihovom bankarskom sustavu.

Performanse poslovanja banaka mogu imati utjecaj na cjelokupni rast zemlje, posebice ako je bankarska industrija zdrava i otpornija na financijske krize. Osim toga, profitabilne banke uvijek mogu isplatiti svoje investitore i deponente, pokriti svoje troškove i gubitke te ostaviti utjecaj na rast BDP-a. S druge strane, loše performanse banaka u nekim slučajevima mogu ostaviti negativan utjecaj na likvidnost i solventnost, uzrokujući propast banaka i stvaranje financijske krize, što konačno ostavlja negativne posljedice na ekonomski razvoj zemlje (Sarwar i dr., 2018: 38).

2.2. Makroekonomske determinante profitabilnosti

Čimbenike profitabilnosti banaka moguće je podijeliti na interne i eksterne. Interni čimbenici odnose se na čimbenike karakteristične za poslovanje banaka (tržišni udjel, ROA, ROE, omjer operativnih troškova i ukupne imovine i slično), dok se eksterni čimbenici (ili čimbenici okruženja) odnose na stopu rasta BDP-a, BDP *per capita*, inflaciju, kamatnu stopu i slično (Pejić Bach, 2009:83-85). Interni čimbenici odnose se na specifične faktore karakteristične za poslovanje pojedinog poslovnog subjekta, dok se eksterni odnose na makroekonomske, vanjske čimbenike, odnosno one koje banka nije u mogućnosti kontrolirati (Pejić Bach i dr., 2009:84).

Dakle, profitabilnost banke potrebno je mjeriti s internog i eksternog aspekta kako bi se ocijenila uspješnost poslovanja, odnosno pridonosi li poslovanje promatrane banke ekonomskom rastu zemlje pospješujući financijsku stabilnost. Osim toga, promatrajući obveze i kapital, profitabilne banke mogu zadržati svoju zaradu, povećati svoj temeljni kapital, ponuditi veći povrat dioničarima i lakše prikupiti kapital na financijskim tržištima (Klein i Weill, 2022:184). Krivačić i dr. (2012) navode kako menadžment može kontrolirati i utjecati na interne determinante profitabilnosti, odnosno da su obilježja banke najznačajniji interni čimbenici koji utječu na profitabilnost. Tablica 1. prikazuje podjelu determinanti profitabilnosti banaka na interne i eksterne (makroekonomske) prikupljene od različitih autora.

Tablica 1: Interne i eksterne determinante profitabilnosti banaka

Interne determinante	Eksterne determinante
Veličina banke	Vlasništvo
Aдекватnost kapitala	Veličina banke
Likvidnost	Pravni i politički aspekt
Upravljanje troškovima	Veličina industrije

Volumen (obujam) poslovanja	Koncentracija tržišta
Korištenje novih tehnologija	Bruto domaći proizvod (BDP)
Efikasnost menadžmenta	Inflacija
Kvaliteta upravljanja imovinom	Kamatne stope
Upravljanje rizicima	Ekonomsko okruženje

Izvor: izrada autorice prema Naceur (2003:2), Al-Eitan i dr. (2021:645-647), Sarwar i dr. (2018:40), Iacobelli (2017:5-8)

Interne determinante Iacobelli (2017) još naziva i determinante na razini banke (engl. *Bank-level Determinants*), a ističe kako je održavanje visoke razine kapitala povezano s preuzimanjem manje rizika, odnosno s investicijskim aktivnostima koje ne uključuju preuzimanje rizika što za posljedicu ima nižu profitabilnost. Loša kvaliteta imovine i niska razina likvidnosti su dva najčešća razloga bankrota banaka, stoga ih Iacobelli (2017) ističe kao dvije najvažnije odrednice profitabilnosti. Ukoliko banke imaju puno zajmova velikog rizika, postoji veća šansa da se zajam neće vraćati što direktno utječe na likvidnost banaka. Niži operativni troškovi povezani su s kvalitetom upravljanja imovine u bankama, odnosno što su operativni troškovi niži, veća je profitabilnost (Iacobelli, 2017: 5-6). Iako isti autor navodi kako vlasništvo banke nema velikog utjecaja na profitabilnost, ipak ističe kako banke koje nisu pod privatnim vlasništvom posluju bolje u lošim ekonomskim uvjetima.

Iacobelli (2017) i Naceur (2003) ističu kako postoji pozitivna korelacija između inflacije i profitabilnosti banaka. Visoke stope inflacije obično utječu na povećanje kamatnih stopa na kredite što banke mogu iskoristiti u korist svojih prihoda. Međutim, ako se inflacija ne predvidi, a banke nisu dovoljno brze u prilagodbi svojih kamatnih stopa, postoji mogućnost da troškovi banke rastu brže od prihoda čime se nepovoljno utječe na profitabilnost. Rast BDP-a ima pozitivan utjecaj na poslovanje banaka, budući da pozitivno utječe na povećanje potražnje za kreditima, povoljnije kamatne stope, smanjenje kreditnog rizika, stabilnije troškove financiranja i veću likvidnost (Naceur, 2003: 6-7).

Al-Eitan i dr. (2021) interne determinante nazivaju još i organizacijskim faktorima, a u svom radu kao interne determinante profitabilnosti koriste volumen (obujam) poslovanja, korištenje novih tehnologija i efikasnost menadžmenta. Prema istim autorima veći obujam poslovanja banaka znači niže troškove i manje povlačenja sredstava što povećava operativnu sposobnost banke te produktivnost i profitabilnost. Viša tehnološka razina (hardver, softver, korištenje interneta u interakcijama i obavljanju poslova) usvojena za bankarsko poslovanje povećava kvalitetu

bankarskih usluga, snižava troškove te, posljedično, pozitivno utječe na profitabilnost. Osim toga, efikasne administrativne kompetencije unutar banke pridonose kvaliteti usluga i postizanju dobre reputacije, što također može utjecati na profitabilnost (Al-Eitan i dr., 2021:645-646). Isti autori eksterne determinante nazivaju faktorima okruženja, a uključuju pravni, politički aspekt i ekonomsko okruženje, odnosno političke uvjete, zakone i propise te procese koji upravljaju aktivnostima banaka neke zemlje, dok se ekonomsko okruženje odnosi na stanje gospodarstva te makroekonomske čimbenike i investicijsku klimu.

2.3. Utjecaj ekonomske stabilnosti na bankarski sektor

Ekonomska stabilnost neke zemlje i profitabilnost banaka međusobno su povezani. Makroekonomska stabilnost odražava se kroz nisku inflaciju, stabilan rast BDP-a ili ravnotežu platne balance, a takvo okruženje rezultira nižim razinama nezaposlenosti i smanjenjem kreditnog rizika povoljno utječući na kvalitetu aktive banaka. Nasuprot tome, banke koje posluju profitabilno dodatno pridonose ekonomskom rastu povećanjem financijske stabilnosti u zemlji. Naime, prema Klein i Weillu (2022) profitabilne banke lakše zadržavaju svoju zaradu, povećavaju svoj temeljni kapital, nude veći povrat dioničarima i lakše pristupaju kapitalu na financijskim tržištima čime pogoduju gospodarskom rastu i financijskoj stabilnosti.

Živko i Kandžija (2013) inflaciju i bruto domaći proizvod (BDP) opisuju kao makroekonomske determinante koje ostavljaju najveći utjecaj na efikasnost bankarskog poslovanja budući da izravno utječu na kreditni rizik. Ukoliko je prisutna nestabilnost cijena, odnosno inflacija, može doći do promjene kamatnih stopa. U tom slučaju centralne banke mogu donijeti odluku o povećanju kamatnih stopa kako bi utjecale na potrošnju i nastojale kontrolirati inflaciju. Kao posljedica povećanja kamatnih stopa mogu se javiti veći troškovi zaduživanja, smanjujući neto kamatne prihode banaka i potencijalno profitabilnost. Nasuprot tome, banke također mogu iskoristiti povećanje kamatnih stopa u svoju korist, budući da često zarađuju na razlici između kamatnih stopa na depozite i kamatnih stopa na kredite. Ako su kamatne stope relativno visoke i stabilne, moguće je ostvarivanje većih neto kamatnih prihoda što se pozitivno održava na profitabilnost (Živko, 2006:202-205). Dakle, utjecaj inflacije na profitabilnost banaka iz navedenih razloga ne mora biti nužno negativan, a prije svega ovisi o tome je li ju neka banka predvidjela ili nije. Ukoliko je

inflacija u potpunosti predviđena, banke mogu pravovremeno prilagoditi kamatne stope kako bi povećale prihode te, naposljetku, profit. Ako inflacija nije predviđena, banke sporo prilagođavaju svoje kamatne stope što rezultira povećanjem troškova i gubitcima (Abel i Le Roux, 2016:849).

Inflacija smanjuje vrijednost novca tijekom vremena, što može utjecati na sposobnost banaka da održe stvarnu vrijednost svojih sredstava zbog čega bi banke trebale pažljivo upravljati svojim portfeljem kako bi se nosile s inflacijskim pritiscima i očuvale vrijednost svojim imovinskih pozicija. Tijekom rasta razine cijena, smanjuje se sposobnost zajmoprimca da vraćaju kredite zbog pada njihove kupovne moći, što dodatno povećava kreditni rizik za banke te, posljedično, može rezultirati gubitcima na nepovoljnim kreditima i smanjenjem profitabilnosti. Osim toga, inflacija, osim što utječe na vrijednost financijske imovine i kreditnu sposobnost zajmoprimca, utječe i na pad vrijednosti kolateralala odražavajući se na likvidnost i solventnost banaka (Živko i Kandžija, 2013:139-140).

Rast ili pad bruto domaćeg proizvoda (BDP), također, ima ključnu ulogu u profitabilnosti banaka. Ako BDP raste, pojedinci i poduzeća mogu tražiti kredite za investicije ili potrošnju, što može povećati prihode ili, u obrnutoj situaciji, smanjiti prihode banaka. Pad razine BDP-a u nekoj zemlji može kao posljedicu imati veći kreditni rizik. Primjerice, tijekom recesije raste neizvjesnost i nezaposlenost povećavajući rizik od neizvršavanja kreditnih obveza, a što može rezultirati povećanim trošovima za banke. Nasuprot tome, rast BDP-a može utjecati na povećanje potražnje za financijskim uslugama banaka što opet može povećati njihovu likvidnost, prihod te samim time i profitabilnost (Abel i Le Roux, 2016:848-849).

Iz navedenoga se može uočiti kako su inflacija i BDP međusobno povezani te zajedno oblikuju ekonomske uvjete, a banke moraju pažljivo pratiti ove pokazatelje i prilagoditi strategije poslovanja promjenama ekonomskog okruženja kako bi bile spremne očuvati svoju profitabilnost. Dakle, ukoliko banke pravovremeno ne predvide opći porast cijena, inflacijske šokove ili recesiju, dolazi do povećanja kreditnog rizika ili većih troškova zaduživanja te do smanjenja potražnje za financijskim proizvodima. Budući da su navedeni čimbenici eksterni, na njih banke ne mogu utjecati te ih mogu pravovremenim djelovanjem ublažiti ili izbjeći. Osim navedenih determinanti, (inflacija, BDP, promjene kamatnih stopa), na profitabilnost banaka utječe i monetarna politika o čemu će se više govoriti u nastavku.

2.4. Uloga monetarne politike u profitabilnosti banaka

Monetarna politika središnjih banka ima ključnu ulogu u oblikovanju uvjeta u financijskom sustavu što utječe na banke i njihovu profitabilnost. Grgurek i Vidaković (2011) definiraju pojam središnje banke kao “financijsku instituciju koja je zadužena za kontrolu i provođenje monetarne politike”. Isti autori daju definiciju monetarne politike kao “skup politika i djelovanja s kojim se kontrolira količina novca u ekonomiji sa svrhom postizanja ciljeva monetarne politike” (Grgurek i Vidaković, 2011:407).

Kao jedan od glavnih monetarnih ciljeva središnjih banaka pojavljuje se održavanje stabilnosti cijena, a kako bi to postigle, središnje banke se koriste raznim mehanizmima i politikama. Osim stabilnosti cijena, ciljevi središnjih banaka, obično, uključuju i održavanje stabilnosti financijskog sustava, stabilnosti tečaja, ekonomski rast te održavanje odgovarajuće razine zaposlenosti. Primjerice, Hrvatska narodna banka (HNB) se koristi mehanizmima koji utječu na količinu novca u opticaju, kamatnu stopu i tečaj, dok kao mjere monetarne politike koriste intervencije na tržištima (deviznim, tržištima novca i slično), REPO i lombardni poslovi te regulatorne mjere (Grgurek i Vidaković, 2011:407-409).

Kada je riječ o Europskoj uniji, pristupanjem država članica postaje dijelom Europskog sustava središnjih banka (engl. ESCB, *European System of Central Banks*). ESCB čini 27 država članica EU-a i Europska središnja banka (engl. ECB, *European Central Bank*) koja je ujedno centar ESSB-a i Eurosustava. Za ostvarenje svojih ciljeva ESCB provodi standardne i nestandardne mjere monetarne politike. Glavni instrument ECB su kamatne stope koje može propisati za posudbu sredstava ili pohranu depozita komercijalnim bankama, dok su standardni i nestandardni instrumenti monetarne politike ECB (Europski parlament, 2023, mrežne stranice):

- Standardni instrumenti:
 - a. Operacije na otvorenom tržištu – uključuju operacije na otvorenom tržištu kako bi se utjecalo na likvidnost kroz refinanciranje i operacije dugoročnijeg refinanciranja s ciljem ostvarivanja i utjecaja na kratkoročne ili dugoročne kamatne stope. Ostale operacije na otvorenom tržištu uključuju operacije fine prilagodbe i strukturne operacije.

- b. Stalno raspoložive mogućnosti – uključuju mogućnost marginalne posudbe i novčanih depozita. Marginalna posudba od centralne banke provodi se s ciljem ostvarenja brze likvidnosti (prekonoćne), a mogućnost novčanih depozita s ciljem plasiranja prekonoćnih depozita.
- c. Držanje minimalnih obveznih pričuva – glavni cilj držanja minimalnih obveznih pričuva odnosi se na stabilizaciju kratkoročnih kamatnih stopa na tržištu te stvaranje/povećanje manjka likvidnosti u bankovnom sustavu.
- Nestandardni instrumenti:
 - a. Programi kupnje vrijednosnih papira – ECB može u određenim vremenskim razdobljima provoditi programe kupnje vrijednosnih papira (primjerice, za vrijeme pandemije pokrenut je hitni program kupnje vrijednosnih papira).
 - b. Izravne monetarne transakcije – nakon objave od strane ECB 2012. godine o mogućnosti provođenja ove mjere ista još nije upotrijebljena. Cilj izravne monetarne transakcije je očuvanje odgovarajuće transmisije monetarne politike i zaštita jedinstva monetarne politike.
 - c. Instrument zaštite transmisije – najavljen je sredinom 2022. godine s ciljem podržavanja učinkovite transmisije monetarne politike.
 - d. Smjernice buduće monetarne politike – ovim smjernicama ECB mijenja svoju komunikacijsku strategiju, pružajući smjernice o budućoj politici kamatnih stopa i kupnji vrijednosnih papira.
 - e. Operacije dugoročnijeg refinanciranja – ECB donosi odluke o ciljanim operacijama dugoročnijeg refinanciranja s ciljem poboljšanja kreditiranja kreditnih institucija u europodručju i slično.

U Sjedinjenim Američkim Državama (SAD) implementaciju i vođenje instrumenata monetarne politike provodi američka središnja banka Federalni rezervni sustav (engl. FED, *the Federal Reserve*). Struktura američkog bankarskog sustava je jedinstvena i razlikuje se od strukture EU-a, budući da su odgovornosti za provođenje instrumenata monetarne politike podijeljene na tri ključna entiteta. O navedenim entitetima i njihovoj ulozi u američkom bankarskom sustavu će se također govoriti u narednim poglavljima, a odgovornosti za provođenje pojedinih instrumenata i mjera monetarne politike uljučuju:

1. Obvezna rezerva – Odbor guvernera je odgovoran i ovlašten za promjene obveznih pričuva unutar zakonom propisanim granicama, koje depozitarne institucija moraju držati kod FED-a,
2. Diskontna stopa – predstavlja stopu po kojoj se komercijalne banke i ostale depozitne institucije zadužuju za zajmove od Federalnog rezervnog fonda,
3. Operacije na otvorenom tržištu – kratkoročni cilj za operacija na otvorenom tržištu određuje Federalni odbor za otvoreno tržište (engl. FOMC, *the Federal Open Market Committee*) (Federal Reserve, 2023, mrežne stranice).

Navedene politike samo su primjer mogućih monetarnih politika te su istaknute budući da mogu utjecati na profitabilnost banaka na razne načine. Središnje banke često koriste kamatne stope kako bi kontrolirale inflaciju i potaknule ili ograničile gospodarsku aktivnost. Promjene referentnih kamatnih stopa utječu na kamatne stope koje banke primjenjuju na svoje proizvode (kredite i depozite), a takve promjene ostavljaju utjecaja na neto kamatne prihode banaka, odnosno na njihovu profitabilnost. Osim toga, promjene kamatnih stopa povećavaju troškove zaduživanja, što može smanjiti maržu i neto kamatne prihode banaka i obrnuto. Središnje banke nekim instrumentima monetarne politike mogu pustiti novac u bankovni sustav ili ograničiti njegov protok, čime u optjecaju može biti više ili manje novca nego što je bankama potrebno. Time se banke mogu suočiti s povećanim troškovima financiranja i ograničenim pristupom novčanim sredstvima. S druge strane, ukoliko u optjecaju postoji više novca, banke mogu imati više prilika za investicije i time bolju profitabilnost. Na likvidnost, također, utječu i spomenute promjene kamatnih stopa. Ukoliko stope rastu, deponenti mogu povući svoje depozite radi ostvarenja većih prihoda od investiranja čime ostavljaju banci problem održavanja likvidnosti (Živko, 2006:201-206).

Dodatno, inflacijski pritisci mogu utjecati na kupovnu moć i zaduživanje zajmoprimaca u slučaju kada ju banke nisu anticipirale. Ukoliko se ne održava pod kontrolom od strane središnje banke, može doći do povećanja kamatnih stopa, smanjenja kupovne moći, povećanog kreditnog rizika te smanjenja potražnje za zaduživanjem što za posljedicu ima smanjenje profitabilnosti banaka (Abel i Le Roux, 2016:849-850).

3. Osvrt na bankarski sektor EU i SAD-a

3.1. Pregled bankarskih sustava EU

Bankarski sustav EU obuhvaća kompleksnu mrežu financijskih institucija i regulatornih tijela. Pristupanjem Europskoj uniji za državu članicu otvara se pristup najvećem jedinstvenom tržištu s više od 500 milijuna potrošača. Slobodno kretanje robe, usluga, kapitala i radne snage omogućuje lakšu trgovinsku razmjenu, ali i međusobno prožimanje inovacija, ideja i kultura. Osim toga, država članica se prilagođava EU standardima i zajedničkim regulatornim okvirima te stječe mogućnost sudjelovanja u zajedničkim politikama, programima i fondovima EU-a (Tišma i dr., 2012:15-16).

Pristupanjem EU središnje banke države članice postaju integrirani dio Europskog sustava središnjih banaka (ESSB), a uvođenjem eura kao nacionalne valute postaju aktivni sudionici Eurosustava te obavljaju zadatke propisane od strane ESSB-a i Eurosustava. ESSB čine sve nacionalne središnje banke 27 država članica EU-a i ECB, dok Eurosustav čini ECB i središnje banke 20 država koje su uvele euro unutar EU-a (Hrvatska Narodna Banka, 2023).

Ključna institucija odgovorna za monetarnu politiku Eurozone i ESSB-a je Europska središnja banka (ECB), koja zajedno s nacionalnim središnjim bankama pojedinih zemalja članica izvršava zadatke povjerene u okviru ESSB-a. Glavni cilj ECB je, kao i drugih nacionalnih središnjih banaka, održavanje stabilnosti cijena te podržavanju ekonomske i monetarne politike unutar Eurozone i EU-a. ECB ima tri nadležna tijela za donošenje odluka, a to su Upravno vijeće, Izvršni odbor i Opće vijeće. ECB uz ostale nacionalne središnje banke država članice čini Europski sustav središnjih banaka (engl. ESCB, *European System of Central Banks*) (Hrvatska Narodna Banka, 2023).

Područje Europske unije, uz osam država izvan područja EU, dio je jedinstvenog područja plaćanja u eurima, odnosno SEPA područja (engl. *Single Euro Payments Area*), gdje se sve transakcije odvijaju pod jednakim uvjetima, pravima i obvezama. Glavni cilj SEPA-e je uspostavljanje jedinstvenog sustava platnog prometa u Eurozoni i ostalim zemljama koje pripadaju SEPA području. Ključnu ulogu u nadzoru nad SEPA-om ima Europska središnja banka u suradnji s

Europskom bankarskom agencijom (EBA) kako bi se osigurala dosljedna primjena standarda i propisa povezanih sa SEPA platnim sustavom (Single Euro Payment Area, 2023).

Europska bankovna unija (engl. EBU, *European Banking Union*) označava koordinirani jedinstveni sustav nadzora i sanacije banaka na razini EU-a s ciljem osiguranja stabilnosti, sigurnosti i otpornosti bankarskog sektora u slučaju financijskih kriza. Sve države članice koje su usvojile euro kao nacionalnu valutu djeluju pod jedinstvenim pravilima, a može uključivati i one države članice izvan europodručja koje joj se odluče priključiti. Sastoji se od tri ključna elementa, odnosno stupa: jedinstveni nadzorni mehanizam (engl. SSM, *Single Supervisory Mechanism*), jedinstveni sanacijski mehanizam (engl. SRM, *Single Resolution Mechanism*) te europski sustav osiguranja depozita (engl. EDIS, *European Deposit Insurance Scheme*) (European Union, 2023).

Tablica 2: Odabrane osnovne informacije i pokazatelji područja EU, 2022. godina

Odabrani pokazatelji	2022. godina
Broj stanovnika (stanje 1.1.2023.)	448.387.872
BDP per capita	28.950 EUR
Godišnja stopa inflacije (promjena u odnosu na prethodnu godinu)	9,2 %
Ukupna imovina (aktiva) središnjih banaka Eurosystema	7,9 milijardi EUR
Prosječna godišnja kamatna stopa na kredite stanovništvu	2,88 %
Prosječna godišnja kamatna stopa na kredite poduzećima	3,41 %
Prosječna godišnja kamatna stopa na depozite	2 %
Stopa nezaposlenosti	6,8 %
Bruto dug države (udio u BDP-u)	83,5 %

Izvor: izrada autora prema ECB, Annual Report, 2022: 1-2, mrežne stranice Europske unije, 2023.

(www.european.union.europa.eu), Money, Credit and Central Bank Interest Rates, Statistics Insights, 2023. (www.euro-area-statistics.org) mrežne stranice Svjetske banke, 2023. (www.data.worldbank.org)

Prethodna tablica prikazuje odabrane osnovne makroekonomske i ostale pokazatelje gospodarske razvijenosti zemlje prikupljene preko službenih internetskih stranica Europske unije, ECB-a i Svjetske banke. Sukladno prikazanim podacima, u odnosu na 2021. godinu, stopa realnog BDP-a porasla je za 3,40 %, dok je BDP per capita iznosio 28.950 EUR. Prosječne godišnje kamatne stope 2022. godine iznosile su 2,88 % za stanovništvo te 3,41 % za poslovne jedinice, dok su kamatne stope na depozite iznosile 2 %.

3.1.1. Nadzor i regulatorni okvir

Nadzor i regulatorni okvir bankarskog sustava Europske unije obuhvaćaju razna zakonodavstva, institucije i prakse koje su usmjerene na osiguranje stabilnosti, transparentnosti i održivosti bankarskog sustava unutar EU. Njihova uloga i zadatci su višestruki, a u nastavku se nalazi pregled ključnih elemenata regulatornog okvira.

Europsko vijeće je 2009. godine donijelo odluku o uvođenju jedinstvenih pravila kako bi se uklonile zakonodavne razlike država članica te osigurala jednakost prava zaštite potrošača te jednaki uvjeti unutar cijele EU (Basel III). Prema zaključcima Europskog vijeća, jedinstvenim se pravilima nastoji utvrditi kapitalni zahtjevi za banke, osigurati bolju zaštitu deponenata te urediti spriječavanje propadanja banaka te upravljanje takvim situacijama (Radman Peša, 2015:100).

Kao još jednu ključnu karakteristiku bankarskog sustava EU-a potrebno je spomenuti set regulatornih standarda i mjera Basel III. Basel III donesen je od strane Bazelskog odbora za bankovni nadzor (engl. BCBS, *Basel Committee on Banking Supervision*) 2009. godine (Radman Peša, 2015:95). U Europskoj uniji, provedba Basel III standarda integrirana je kroz europski pravni okvir kroz Direktive i Uredbe koje propisuje EU s ciljem jačanja financijskog sektora, povećanja spremnosti i sposobnosti banaka za financijske izazove te osiguranja dosljednosti primjene standarda u svim zemljama članicama. Implementacija ovih standarda uključuje povećanje minimalnih kapitalnih zahtjeva, bolje upravljanje likvidnošću, jačanje transparentnosti i poboljšanje sigurnosti banaka (ECB, 2023).

Direktiva o kapitalnim zahtjevima (engl. CRD IV, *Capital Requirements Directive*) zajedno s Uredbom o kapitalnim zahtjevima (engl. CRR, *Capital Requirements Regulation*) postavlja zahtjeve za kapital banaka, likvidnost, transparentnost i ocjene rizika s ciljem osiguranja financijske stabilnosti i zaštitu štediša. Direktiva o oporavku i rezoluciji banaka (engl. BRRD, *Bank Recovery and Resolution Directive*) definira okvir za upravljanje krizama te daje ovlasti i mogućnost korištenja instrumenata rješavanja kriza u bankama. Direktivom o sustavima osiguranja depozita (engl. *Deposit Guarantee Scheme Directive*) se utvrđuje zajednički europski sustav zaštite štednih depozita (European Parlamenta, 2023). Osim spomenutih Direktiva i Uredbi, postoje i one usmjerene na spriječavanje pranja novca i financiranja terorizma te osiguranje transparentnosti financijskih transakcija.

3.1.2. Utjecaj ekonomske integracije na profitabilnost banaka

Ekonomska integracija otvara bankama vrata zajedničkog tržišta, slobodnog protoka kapitala i harmonizacije regulatornih okvira što oblikuje njihovo poslovanje te utječe na prihode. Primjer utjecaja ekonomske integracije na profitabilnost banaka prikazan je u Tablici 3 prikazujući odabrane ključne informacije o poslovanju kreditnih institucija u Republici Hrvatskoj od 2011. do 2015. godine. Prikazano razdoblje je odabrano iz razloga što je Hrvatska 1. srpnja 2013. godine postala EU članica čime je pristupila jedinstvenom otvorenom tržištu otkloniviši trgovinske barijere, pristupila investicijama i fondovima EU-a, slobodnom kretanju radne snage i monetarnoj integraciji. O prednostima ekonomske integracije govorilo se u prethodnim poglavljima, stoga se Tablicom 3 nastoje prikazati konkretne implikacije ekonomske integracije na profitabilnost hrvatskih depozitnih institucija.

Tablica 3. Odabrane ključne informacije o poslovanju kreditnih institucija, 2011. - 2015. godine (HRK)

Odabrane ključne informacije	2011.	2012.	2013.	2014.	2015.
Broj banaka	32	30	30	29	27
Ukupna imovina banaka (u mlrd)	406,96	400,26	397,9	395,9	393,5
Udio banaka u većinskom vlasništvu stranih dioničara (u %)	90,60	90,10	89,70	90,10	90,30
Ostvareni dobit/gubitak (u mlrd)	378	279	477	1,98	(4,3)
Ukupno dani krediti banaka (u mlrd)	345	333	351	350	345

Izvor: izrada autora prema HNB Godišnje izvješće 2012: 53-68, HNB Godišnje izvješće 2014: 54-69, HNB Godišnje izvješće 2015: 56-70

Iz prikazane tablice moguće je vidjeti pregled odabranih ključnih faktora koji govore o bankarskom sustavu, odnosno ukupnoj imovini, vlasništvu, dobiti ili gubitku te ukupnom iznosu danih kredita u razdoblju od 2011. do 2015. godine u Hrvatskoj. Od 2013. godine, kada je Hrvatska postala dijelom EU-a, uočava se smanjenje dobiti 2014. godine s 477 milijardi na 1,98 milijardi HRK, a iduće, 2015. godine, depozitne institucije ostvarile su gubitak od 4,3 milijardi HRK.

Osim spomenih pozitivnih aspekata ekonomske integracije, postoje i određeni izazovi za bankarski sektor, koji se mogu povezati s Tablicom 3. Ulaskom u EU, banke moraju prilagoditi svoje poslovanje i regulative kako bi se uskladile s europskim standardima što zahtjeva dodatne napore u implementaciji novih propisa i politika. Nadalje, dolaskom europskih banaka na domaće tržište povećava se konkurencija te se stavlja pritisak na domaće banke da poboljšaju svoje usluge i ostanu

konkurentne. Slobodan protok kapitala unutar EU može dovesti do veće volatilnosti kapitala, stavljajući pritisak na kamatne stope i valutu. Iako Hrvatska nije odmah uvela euro kao nacionalnu valutu, integracija s europskim gospodarstvom može donijeti valutne izazove i povećati potrebu za učinkovitim upravljanjem valutnim rizicima. Navedeni izazovi čine dinamičko okruženje kojemu su se banke morale prilagoditi da bi ostale konkurentne i usklađene s europskim normama (Tišma i dr., 2012:26-49).

3.2. Pregled bankarskih sustava SAD-a

Bankarski sustav SAD-a se u mnogočemu razlikuje od sustava unutar EU-a. Bankarski sustav EU-a integriran je na razini eurozone i podložen zajedničkim regulatornim okvirima, dok je bankarski sustav SAD-a decentraliziran i sastoji se od različitih državnih i saveznih banaka pod nadzorom Sustava federanih rezervi (engl. FED, *Federal Reserve System*). Članstvo u FED-u, kao što je slučaj unutar EU-a, nije stvar državnog pridruživanja, već je regulirano zakonima SAD-a, koji ima specifičnu strukturu koja uključuje regionalne centralne banke i članice. Svaka komercijalna banka u SAD-u, bilo državna ili nacionalna, mora postati članicom FED-a. Pristupanje FED-u nije opcija za države, već za individualne banke koje posluju unutar tih država. Ovakav dvojni bankarski sustav označava funkcioniranje na dvije razine, odnosno na federalnoj (centralnoj) razini i na razini svojih saveznih država članica (Gerdesmeier i dr., 2007:8-10).

FED je osnovan 1913. godine Zakonom o Federalnom sustavu rezervi (engl. *Federal Reserve Act*) s ciljem upravljanja monetarnom politikom, regulacijom banaka, održavanja stabilnosti financijskog sustava te poticanja zapošljavanja i održivog gospodarskog rasta. Njenim osnivanjem SAD je zemljopisno podijeljen na 12 distrikta od kojih svaki ima zasebnu Banku rezervi. Iako svaki od distrikta djeluje neovisno pod nadzorom su Upravnog odbora Federalnih rezervi (Trendowski, 2012:7-8). Osim što FED nadzire nacionalne i državne banke, svaka država unutar FED-a nadzire poslovanje banaka kojima putem vlastite institucije izdaje odobrenje za rad (Miletić, 2008:4).

FED ima složeni regulatorni okvir budući da uključuje velik broj banaka i ostalih institucija nad kojima obavlja superviziju. Na kraju 2022. godine 1.420 banaka bile su članice Sustava federalnih rezervi, a nacionalne banke članice FED-a upravljale su sa 47.297 poslovnica te činile 34 % svih komercijalnih banaka SAD-u (Board of Governors of the Federal Reserve System, 2022:26). Prema

godišnjem izvještaju Upravnog vijeća FED-a za 2022. godinu, Sustav federalnih rezervi upravljao je sa sveukupno 4.675 institucija (domaćim i stranim bankama, bankarskim organizacijama, bankama država članica, osiguravajućim i komercijalnim štedno-kreditnim zadrugama) koje su krajem godine raspolagale sa 45,3 bilijuna USD ukupne imovine.

Upravo radi tako velikog broja institucija, FED ima vrlo složeni regulatorni sustav koji obuhvaća niz zakona, propisa i praksi s ciljem održavanja stabilnosti financijskog sustava. Jedan od ključnih zakona koji definira i uspostavlja funkcije FED-a je Zakon o Sustavu federalnih rezervi (engl. *Federal Reserve Act*). Isti Zakon, također, određuje strukturu FED-a, ovlasti i odnose između različitih komponenata sustava (Cecchetti, O’Sullivan, 2003:1), a o ostalim propisima više će se govoriti u idućem poglavlju.

Tablica 4. Odabrane osnovne informacije i pokazatelji područja SAD-a, 2022. godina

Odabrane ključne informacije	2022. godina
Broj stanovnika (stanje 1.1.2023.)	334.233.854
BDP per capita	76.343 USD
Godišnja stopa inflacije (promjena u odnosu na prethodnu godinu)	8%
Ukupna imovina (aktiva) banaka FED-a	587 milijardi USD
Prosječna godišnja efektivna kamatna stopa	4,33%
Stopa nezaposlenosti	3,6%
Bruto dug države	31,4 bilijuna USD

Izvor: izrada autorice prema Statista, 2023. (www.statista.com), mrežne stranice FED-a, 2023.

(www.federalreserve.gov)

Iz informacija prikazanih u Tablici 4 moguće je usporediti osnovne makroekonomske i ostale pokazatelja razvijenosti gospodarstva s područjem EU iz Tablice 1. Iako područje EU-a ima 100 milijuna stanovnika više od područja SAD-a, SAD ima veći BDP per capita za oko 41.000 EUR. Osim toga, stopa promjene realnog BDP-a, također, je značajno veća na području SAD-a, gdje iznosi 9,2%, a u EU 3,4%. Ukupna imovina banaka SAD-a krajem 2022. godine iznosi 587 milijardi US (oko 530 milijardi EUR) što u odnosu na imovinu europodručja od 7,9 milijardi EUR čini veliku razliku. Godišnja stopa inflacije unutar EU-a iznosila je 9,2%, dok je u SAD-u 8%. Ovakvom usporedbom uočavaju se razlike u osnovnim makroekonomskim pokazateljima razvijenosti gospodarstva, odnosno unutar SAD-a veća je razina BDP-a, manja stopa inflacije i stopa nezaposlenosti, a banke raspolazu sa značajno većom imovinom.

3.2.1. Struktura američkog bankarskog sustava

Temeljne odgovornosti centralne banke SAD-a, FED-a, uključuju, slično kao i kod ESB-a, određivanje kamatnih stopa, upravljanje opskrbom novca i reguliranje financijskih tržišta. FED obavlja pet općih funkcija za promicanje učinkovitog djelovanja gospodarstva SAD-a i, generalno, javnog interesa. Prema publikaciji FED-a (2021), Sustav federalnih rezervi obavlja pet ključnih funkcija od javnog interesa za promicanje zdravog gospodarstva i stabilnosti financijskog sustava:

1. provođenje nacionalne monetarne politike kojom promiče zaposlenost, stabilnost cijena i umjerenih dugoročnih kamatnih stopa;
2. održavanje stabilnosti financijskog sustava te kontrola sistemskih rizika;
3. supervizija i regulacija financijskih institucija;
4. poticanje sigurnosti i učinkovitosti sustava plaćanja i namire;
5. promicanje zaštite potrošača i razvoj zajednice (FED, 2021:1).

Stvaranjem Zakona o federalnim rezervama odbačen je već spomenuti koncept jedinstvene središnje banke, umjesto čega je osnovan središnji bankarski sustav s tri ključna entiteta:

1. Odbor guvernera federalnih rezervi (engl. *the Federal Reserve Board of Governors, Board of Governors*),
2. 12 banki federalnih rezervi (engl. *the Federal Reserve Banks, Reserve Banks*) te
3. Federalni odbor za otvoreno tržište (engl. FOMC, *the Federal Open Market Committee*) (FED, 2021:2-3).

Odbor guvernera federalnih rezervi je upravno tijelo FED-a kojim upravlja sedam članova imenovanih od strane predsjednika SAD-a uz prethodno savjetovanje i odobrenje od strane Banki rezervi. Njegov zadatak je vođenje rada FED-a kako bi promicao i ispunio navedene ciljeve i odgovornosti koje su dane Zakonom o federalnim rezervama, a izravno odgovara i izvještava Kongresu. Osim toga, odbor nadzire 12 Rezervnih banaka usmjeravajući rad FED-a promicanju svojih ciljeva i ispunjavanju odgovornosti propisanih Zakonom (FED, 2021:7).

Prema Zakonu o Federalnim rezervama, svaka od 12 decentraliziranih Rezervnih banaka ima 9 članova Upravnog odbora. Komercijalne banke koje su članica FED-a posjeduju dionice Rezervne banke svoga okruga te biraju direktore Rezervne banke. Odabrani direktori djeluju kao veza između FED-a i privatnog sektora te razmjenjuju informacije o ekonomskim uvjetima svojih okruga, čime

se doprinosi boljem razumjevanju cjelokupne ekonomije u okviru Sustava (FED, 2021:4). Prema publikaciji FED-a *The Fed Explained: What the Central Bank Does* (2021), geografske razlike 12 banaka su od velike važnosti za učinkovito donošenje monetarne politike upravo zbog poznavanja i uvažavanja regionalnih razlika.

Treći ključni entitet bankarskog sustava SAD-a, FOMC je tijelo FED-a koje formira nacionalnu monetarnu politiku donoseći sve odluke povezane s usmjeravanjem gospodarstva prema zakonom propisanim ciljevima maksimalne zaposlenosti i stabilnosti cijena. Ključni instrumenti kojima FOMC provodi monetarnu politiku uključuju podizanje ili spuštanje kamatne stope po kojoj američke depozitne institucije međusobno posuđuju te kupovina i prodaja vrijednosnih papira na otvorenom tržištu.

3.2.2. Utjecaj monetarne politike FED-a na profitabilnost banaka

Odluke o monetarnim politikama donose članovi Odbora guvernera i predsjednika 12 Rezervnih banki, koji se okupljaju na osam redovnih zajedničkih sastanaka godišnje kako bi raspravljali o ekonomskim i financijskim uvjetima unutar zemlje. Na svojim sastancima FOMC razmatra vjerojatnost razvoja gospodarstva SAD-a u kratkom i srednjem roku te potencijalne rizike te po potrebi određuje provođenje određene monetarne politike kako bi se gospodarstvo kretalo prema ciljevima FED-a (FED, 2021:27-28). Trenutni okvir za monetarnu politiku (usvojen 2012. godine) sastoji se od ciljeva o maksimalnoj zaposlenosti i inflaciji od 2% u dugom roku (Eberly i dr., 2020:6).

Borio i dr. (2015) razmatraju različite komponente koje utječu na profitabilnost banaka, a koje su povezane s odlukama o monetarnoj politici FED-a, odnosno na njihov neto kamatni prihod i ostali prihod (osim kamata). Kao što je slučaj kod svake centralne banke, autori su utvrdili kako prihodi banaka ovise o odlukama FED-a budući da on kontrolira kratkoročne kamatne stope. Promjene u ovim kamatnim stopama utječu na troškove zaduživanja banaka, odnosno, ukoliko su kamatne stope niske, banke se mogu povoljnije zaduživati, a što posljedično potiče zaduživanja od strane stanovništva (Borio i dr., 2015:16-18).

Kashyap i Stein (1997) navode kako se promjene u monetarnoj politici najviše odražavaju na bankarske kredite i nezaposlenost, BDP i druge makroekonomske pokazatelje. Osim već

spomenutog utjecaja na kratkoročne kamatne stope, čime se može povećati ili smanjiti potražnja za kreditima, monetarne politike FED-a, također, utječu i na likvidnost banaka i lakši pristup kapitalu (Kashyap i Stein, 1997:5-6). Jasno je kako inflacija negativno utječe na profitabilnost s obzirom da direktno utječe na stvarnu vrijednost novca, tako da bilo koja politika FED-a koja utječe na smanjenje i stabilnost inflacije pozitivno utječe na profitabilnost banaka.

Osim utjecaja na makroekonomske komponente, FED monetarnu politiku može provoditi i putem utjecaja na regulativu. Ukoliko se donesu odluke o smanjenju regulacija ili ublažavanja nekih mjera, banke mogu imati manje troškove usklađivanja i troškove povezane s praćenjem i zadovoljavanjem regulatornih standarda. Manje regulacija znači i manje složene procedure izvještavanja i administrativnih obveza što može rezultirati smanjenjem operativnih troškova banaka te veću fleksibilnost u upravljanju rizicima i prilagodbama poslovnih strategija bez potrebe za prekomjernim administrativnim opterećenjem (Altavilla i dr., 2017:33-34).

4. Metodologija rada

Prilikom pisanja rada korištene su različite istraživačke metode s ciljem dobivanja rezultata i zaključaka. Rad se temelji na sekundarnim podacima, a kao izvori korištene su knjige, stručni časopisi, radovi s konferencija, zakoni, znanstveni i stručni članci te podaci dostupni na internetu. U teorijskom dijelu korištena je deskriptivna metoda kako bi se na odgovarajući način objasnili bitni pojmovi, a na temelju pouzdane literature. Metoda komparacije koristila se u teorijskom dijelu prilikom usporedbe različitih tumačenja pojma profitabilnosti te prikaza dvaju banakrskih sustava. Kompilacijom su se preuzeli rezultati drugih istraživanja kako bi se istaknuli njihovi zaključci, opažanja i spoznaje, a korištena je u trećem poglavlju prilikom osvrta na bankarski sustav EU-a i SAD-a. Ova metoda korištena je i u drugom poglavlju radi definiranja profitabilnosti i isticanja važnosti promatranja toga pokazatelja. Metoda klasifikacije pojavljuje se prilikom podjele općih pojmova na posebne, a koristi se prilikom podjele instrumenata monetarne politike ovih promatranih područja. Tijekom prikaza navedenih podataka također se pojavljuje i metoda analize.

U istraživačkom dijelu rada metodom prikupljanja podataka prikupljeni su podaci s mrežnih stranica ECB-a i FED-a sa svrhom analize financijskih izvještaja promatranih banaka te kretanja stope inflacije, realnog BDP-a i kamatnih stopa. Navedeni podaci prikupljeni su za period od 2018. do 2022., odnosno do listopada 2023. godine za pojedine jedinice promatranja. Promatrani period odabran je sukladno nestabilnostima na tržištu koje su se pojavile zbog pandemije uzrokovane COVID-19 virusom i rata u Ukrajini. Upravo u tom periodu dogodile su se značajne promjene u makroekonomskim pokazateljima te se radom nastoji utvrditi kako i u kojoj mjeri te promjene utječu na profitabilnost banaka.

Metodom dokazivanja u istraživačkom dijelu rada te statističkom metodom i upotrebom financijske analize izračunati su i interpretirani pokazatelji profitabilnosti: povrat na kapital (ROE), povrat na imovinu (ROA). Osim toga, analizirano je kretanje ukupne imovine, obveza, kapitala, neto kamatnih prihoda i neto dobiti odabranih 20 banaka. Sukladno tome, u ovom dijelu rada, korištene su analize, gdje se primjenom odnosa veličina nastojalo analizirati u kojoj mjeri se varijable mijenjaju kroz promatrano razdoblje u cilju utvrđivanja specifičnih područja kako bi se objasnili razlozi pojava određenih promjena i njihovih posljedica. Konačno, komparacijom je napravljen usporedni prikaz rezultata između EU-a i SAD-a.

Istraživačka pitanja ovoga rada odnose se na utvrđivanje kako makroekonomske determinante, poput BDP-a, inflacije i kamatnih stopa utječu na profitabilnost banaka unutar Europske unije i Sjedinjenih Američkih Država. Putem ovog istraživačkog pitanja može se utvrditi postoji li razlika u utjecaju tih makroekonomskih faktora na različite banke ovisno o području i razvijenosti gospodarstva unutar kojeg posluju. Nadalje, istraživačko pitanje odnosi se i na utvrđenje kako su banke reagirale na promjene u kamatnim stopama i inflaciji tijekom razdoblja od 2018. do 2023. godine te postoji li povezanost između rasta ili pada BDP-a i performansi banaka. Sukladno tome, cilj istraživanja je ispitati kako inflacija, kamatne tope te promjene BDP-a utječu na neto prihode banaka i, općenito, na financijske rezultate banaka. Nadalje, ciljevi se vežu uz istraživanje kako su banke prilagodile svoje strategije u odnosu na makroekonomske promjene te uz identificiranje mogućih trendova i oblika ponašanja banaka u kontekstu promatranih makroekonomskih faktora.

Odabrane banke su po veličini ukupne imovine (aktive) među najvećima unutar svoga područja, a pružaju raznolike financijske usluge uključujući korporativno i investicijsko bankarstvo, bankarstvo za privatne osobe, upravljanje imovinom, osiguranje i druge financijske proizvode i usluge. Banke koje su izabrane iz područja EU-a su:

- Deutsche Bank (Njemačka),
- BNP Paribas (Francuska),
- UniCredit (Italija),
- Banco Santander (Španjolska),
- ING Group (Nizozemska),
- Reiffeisen Bank International (Austrija),
- KBC Group (Belgija),
- Nordea Bank (Švedska),
- BGL BNP Paribas (Luksemburg),
- Hrvatska Narodna Banka (Hrvatska).

Odabrane banke unutar SAD-a su sljedeće:

- JPMorgan Chase & Co.,
- Bank of America,
- Wells Fargo,

- Citigroup,
- Goldman Sachs,
- Morgan Stanley,
- U.S. Bancorp,
- PNC Financial Services,
- TD Bank,
- BNY Mellon.

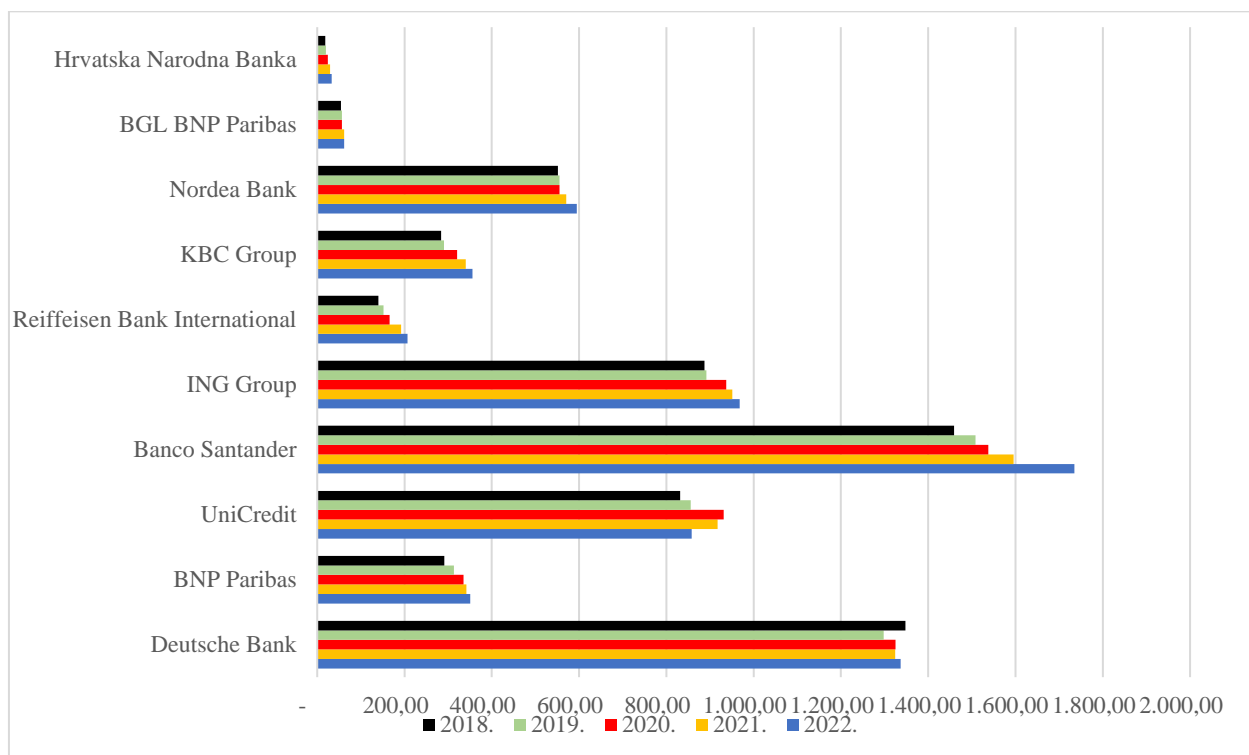
5. Rezultati istraživanja

5.1. Analiza utjecaja makroekonomskih determinanti na profitabilnost EU banaka

U ovom dijelu rada fokus se stavlja na ključne makroekonomske čimbenike poput rasta BDP-a, inflacije, kamatnih stopa te drugih ključnih varijabli koje utječu na performance banaka u različitim državama članicama EU-a. Kako bi se analizirao njihov utjecaj na profitabilnost banaka, u nastavku, prikazani su osnovni podaci i pokazatelji uspješnosti poslovanja banaka na području EU-a, a to su ukupna imovina (aktiva), ukupne obveze i kapital, neto kamatni prihod, neto dobit ili gubitak te ROA i ROE u razdoblju od 2018. do 2022. godine kako bi se analizirao utjecaj makroekonomskih determinanti na navedene podatke.

Ukupna imovina (aktiva) banke odražava ukupnu vrijednost sredstava koja se nalaze na bilanci banke, a uključuje sve financijske resurse kojima banka raspolaže što podrazumijeva depozite, zajmove, vrijednosne papire, nekretnine, rezerve kod centralne banke i druge imovinske stavke. Veličina imovine pruža informacije o raznolikosti poslovanja, financijskoj stabilnosti te sposobnosti upravljanja rizicima. Imovina pruža informacije o veličini banke i raznolikosti ukupne active ukoliko banka raznoliko ulaže svoje sredstva i ima više izvora prihoda. Grafikon 1. prikazuje ukupnu imovinu odabranih 10 banaka EU-a u razdoblju od 2018. do 2022. godine.

Grafikon 1. Ukupna imovina odabranih banaka unutar EU (2018.-2022. godine, u mil. EUR)

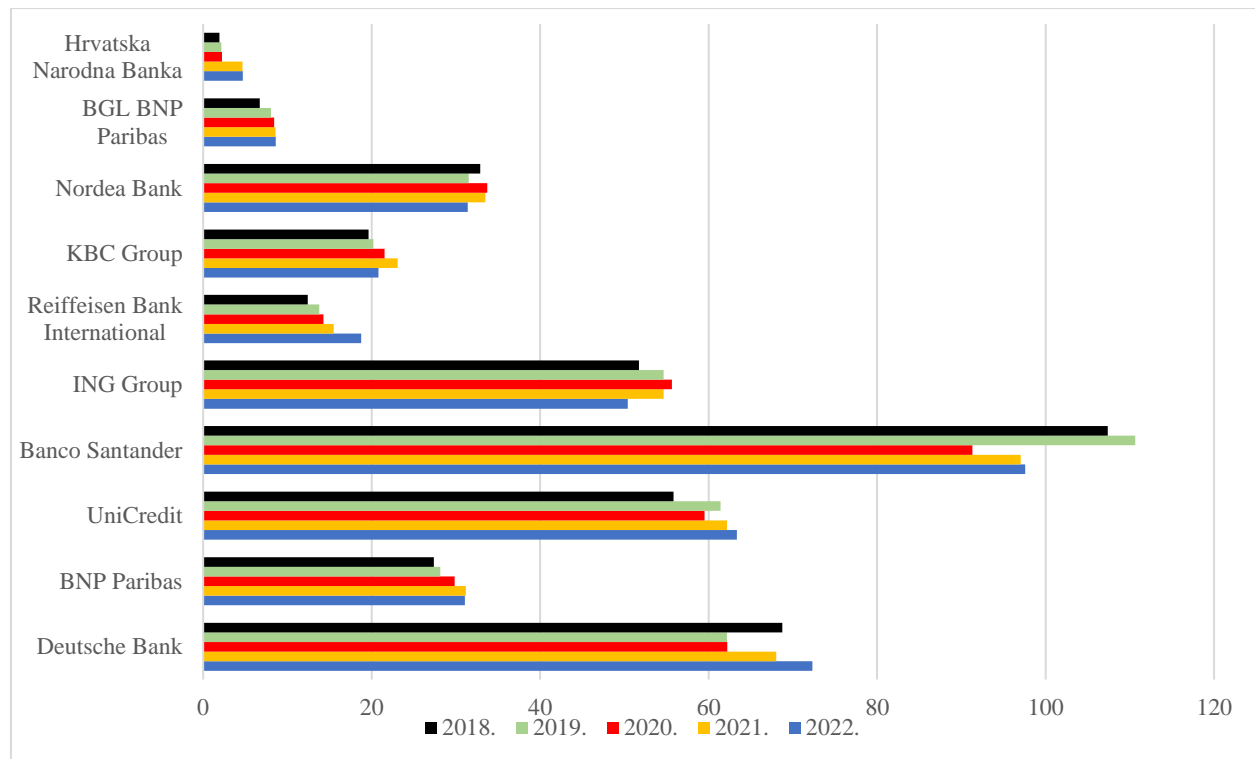
Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Iz Grafikona 1. se može uočiti kako je u razdoblju od 2018. do 2022. godina ukupna imovina banaka rasla osim kod UniCredit i Deutche Bank. Najveću vrijednost ukupne imovine ostvaruje banka Banco Santander iz Španjolske, koja je 2022. godine zabilježila vrijednost od 1,734 mlrd. EUR, odnosno porast od 8,70 % u odnosu na 2021. godinu, a navedeno ujedno predstavlja najveći porast imovine u odnosu na ostale promatrane banke. UniCredit grupacija sa sjedištem u Italiji u odnosu na ostale promatrane banke ima nešto drugačiju dinamiku kretanja ukupne imovine, odnosno vrijednost ukupne aktive ostvarila je vrhunac 2020. godine kada je iznosila 931 mil. EUR, nakon čega vrijednost do 2022. godine opada na 857 mil. EUR.

Prilikom analize profitabilnosti banaka ukupni kapital ključan je kako bi se odredila njihova financijska stabilnost. Ukoliko banka raspolaže s dovoljno kapitala može bolje podnijeti financijske udare ili gubitke izazvane nepredviđenim događajima (promjene na tržištu, loši krediti), odnosno spremnije su nositi se s rizicima vodeći brigu o interesima svojih dionika uključujući deponente, dioničare i kreditore. Ukupni kapital nije samo regulatorna obveza banke već i ključni pokazatelj njezine sposobnosti održavanja stabilnosti i uspješnosti u dinamičkom financijskom okruženju.

Sukladno tome, Grafikon 2. u nastavku prikazuje vrijednost ukupnog kapitala odabranih banaka članica EU-a u razdoblju od 2018. do 2022. godine.

Grafikon 2. Ukupni kapital odabranih banaka unutar EU (2018.-2022. godine, u mil. EUR)

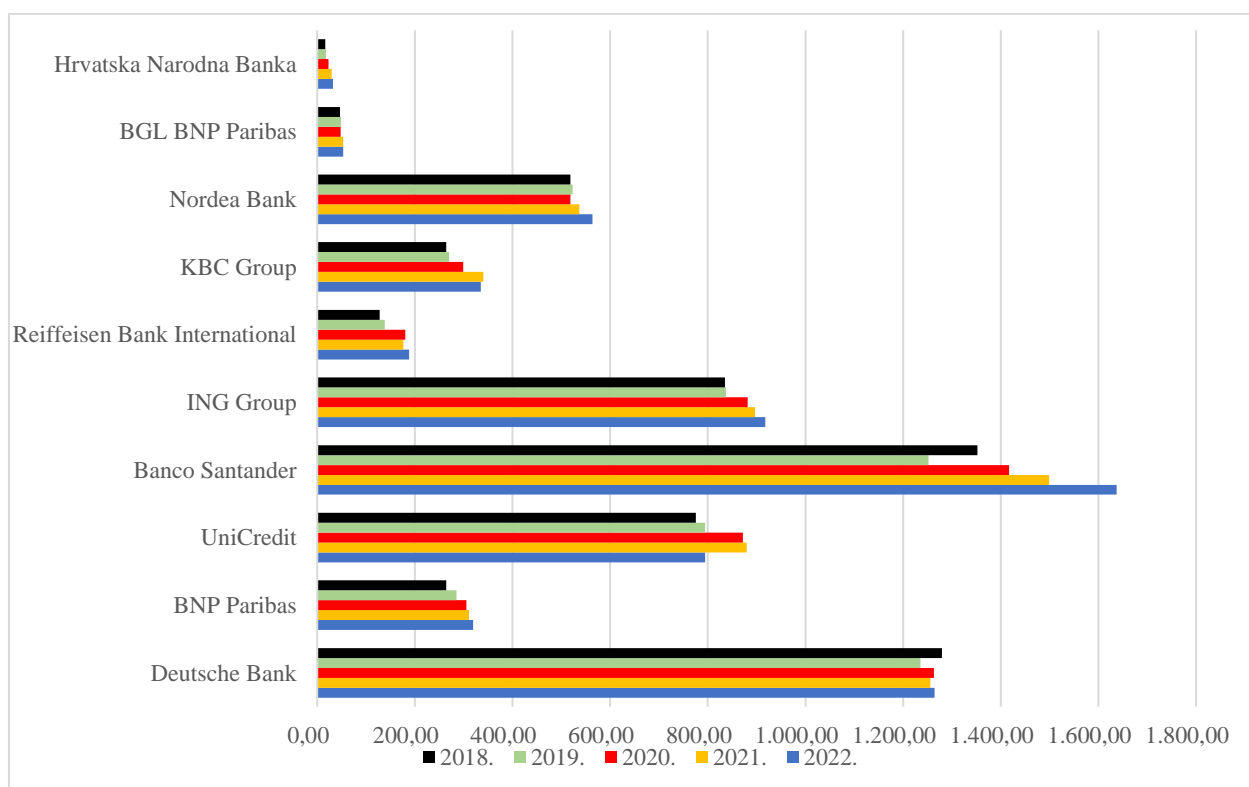
Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

U odnosu na Grafikon 1., iz Grafikona 2. može se uočiti drugačija dinamika kretanja vrijednosti ukupnog kapitala banaka. Dok se kod pojedinih banaka uočava nelinearan rast vrijednosti kapitala svake godine (HNB, BGL BNP Paribas u Luksemburgu, Reiffeisen Bank International te BNP Paribas u Francuskoj) kod ostalih banaka vrijednosti različito variraju kroz promatrano razdoblje. Kao što je slučaj i kod prethodnog grafikona, koji je prikazivao vrijednost ukupne aktive, Banco Santander ostvaruje najveću vrijednost ukupnog kapitala s zabilježenim vrhuncem 2019. godine od 110 mil. EUR. Kod iste banke, također, se uočava najveći pad vrijednosti kapitala 2020. godine u odnosu na prethodnu u iznosu od 17,47 %.

Promatranjem ukupnih obveza u određenom vremenskom razdoblju pokazuje financijsku stabilnost banaka budući da omogućava praćenje promjena i fluktuacija obveza u financijskoj strukturi banke. Visoke ili brzo rastuće obveze mogu ukazivati na povećan rizik i moguće probleme u upravljanju dugom. Osim toga, analizom strukture obveza, posebno onih koje prozlaže iz

zaduživanja pod varijabilnim kamatnim stopama, omogućava procjenu osjetljivosti banaka na promjene kamatnih stopa. U kontekstu utjecaja makroekonomskih determinanti na profitabilnost banaka, ukupne obveze banke govore o kapacitetima banke da se prilagode makroekonomskim primjenama te o njihovoj otpornosti i održivosti. Ukupne obveze banaka unutar EU prikazane su u Grafikonu 3. koji prikazuje vrijednost obveza odabranih banaka u razdoblju od 2018. do 2022. godine.

Grafikon 3. Ukupne obveze odabranih banaka unutar EU (2018.-2022. godine, u mil. EUR)

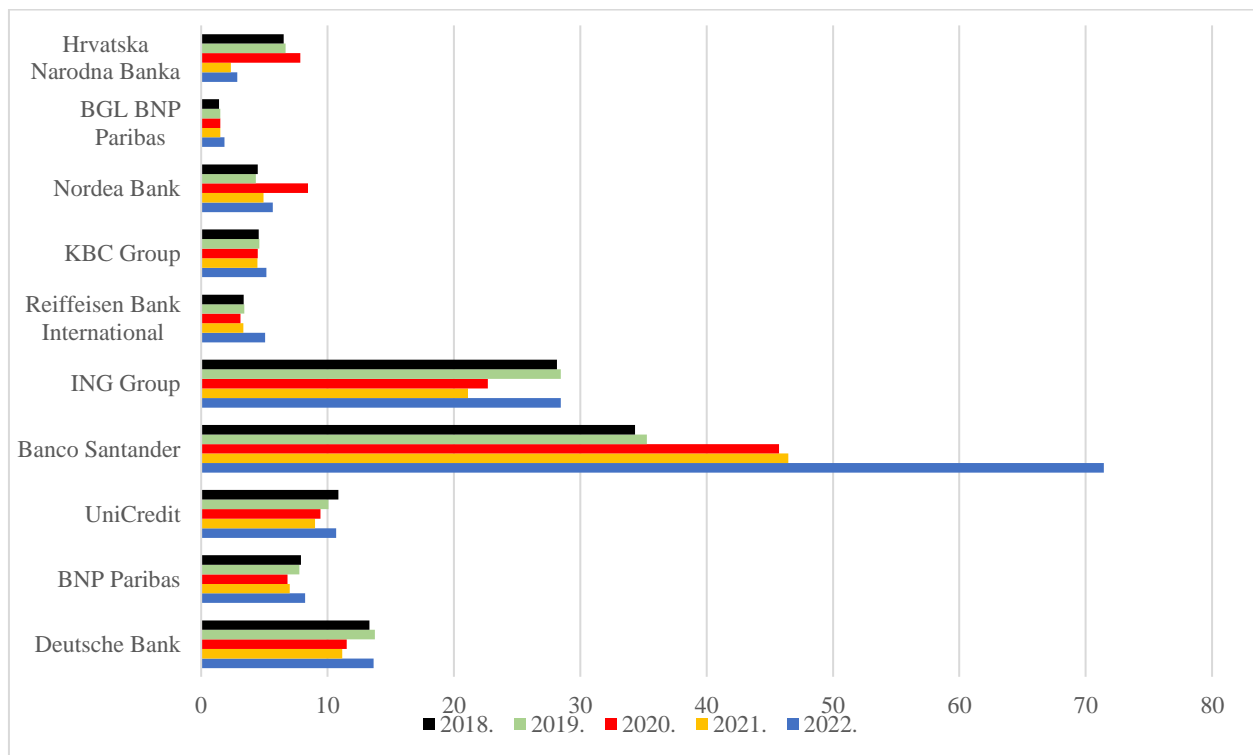
Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Iz Grafikona 3. se kod većine banka uočava rast vrijednosti ukupnih obveza do 2022. godine osim kod UniCredit grupe, koja je jedina iste godine zabilježila smanjenje obveza za 9,70 %. Ovakav rast obveza banaka sukladno promatranom razdoblju može se pripisati uvjetima financijske nestabilnosti koje vladaju na financijskim tržištima i inflaciji. Međutim, rast vrijednosti obveza nije nužno loš, a može biti opravdan i pozitivan u različitim situacijama pod uvjetom da je kontroliran i održiv te se pravilno koristi za podršku poslovnim aktivnostima. Primjerice, u uvjetima financijske nestabilnosti, inflacije, recesije ili sličnim ekonomskim izazovima, banke se mogu odlučiti za dodatno zaduživanje kako bi prilagodile svoje poslovanje i upravljale tim izazovima.

Zaduživanje radi održavanja likvidnosti, podrške kreditnim aktivnostima, financiranja izgubljenih prihoda ili zaštite od inflacije može predstavljati strategiju kako bi se banke prilagodine novim izazovima. Kao što je uočeno kod promatranja ukupne imovine i ukupnoga kapitala, Banco Santander je i u ovom slučaju zabilježio najveću vrijednost ukupnih obveza u svim promatranim godinama, a najveći rast obveza uočava se 2022. godine kada iznose 1,637 mlrd. EUR, što predstavlja porast od 9,23 %.

Neto kamatni prihod banaka predstavlja jednu od ključnih komponenata prihoda banke. Osim što je osnovni izvor prihoda za većinu banaka ovisan je o kamatnim stopama, gdje promjene kamatnih stopa mogu značajno utjecati na ovu kategoriju prihoda banaka. Neto kamatni prihod može biti indikator ekonomske aktivnosti s obzirom da je povezan s kreditiranjem i investicijama te je u kontekstu teme ovoga rada ključan u razumjevanju kako promjene u makroekonomskim uvjetima utječu na temeljni izvor prihoda banke. Sukladno tome, Grafikon 4. prikazuje neto kamatni prihod banaka članica EU-a od 2018. do 2022. godine.

Grafikon 4. Neto kamatni prihod odabranih banaka unutar EU (2018.-2022. godine, u mil. EUR)

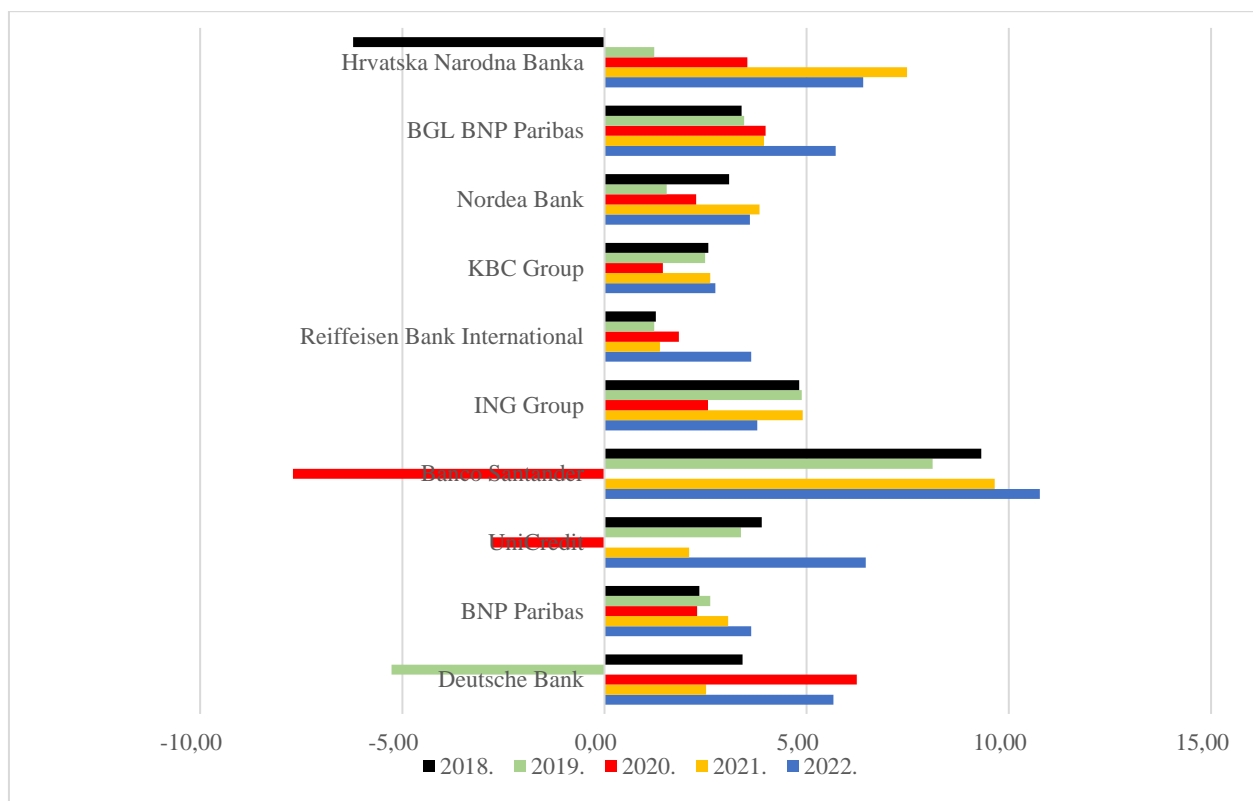

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Kod većine promatranih banaka, neto kamatni prihod se 2020. godine smanjio u odnosu na prethodnu, 2019. godinu osim kod Banco Santander, Nordea Bank, BGL BNP Paribas i HNB-a. Najveći pad kamatnih prihoda zabilježile su ING Group (-20,23 %), Deutsche Bank (-16,17 %) i BNP Paribas (-12,14 %). Kod Nordea Bank 2020. godine uslijedio je rast neto kamatnih prihoda u odnosu na 2019. godinu za 96 %, iduće godine zabilježen je pad od 41,83 %. Slična situacija zabilježena je i kod HNB-a, koja je 2020. godine zabilježila porast kamatnih prihoda od 17,44 %, kako bi iduće promatrane godine prihodi pali za gotovo 70 %. Posljednju promatranu godinu karakterizira povećanje neto kamatnih prihoda kod svih banak, što može značiti oporavak banaka od nestabilnosti koje su uslijedile zbog COVID-19 virusa i rata u Ukrajini. Najveći porast kamatnih prihoda 2022. godine ostvarila je Banco Santander od 53,74 %, Reiffeisen Bank International od 51,88 %, ING Group od 36,84 % i Deutsche Bank od 22,37 %.

Slično kao i kod neto kamatnih prihoda, neto dobit ili gubitak ključan je pokazatelj koji pruža holistički pogled na financijsko zdravlje i konačni financijski rezultat poslovanja banke nakon što se oduzmu svi rashodi od ukupnih prihoda. Neto dobit/gubitak, dakle, predstavlja konačnu profita profitabilnost banke te daje jasnu sliku o tome kako banke posluju tijekom određenog razdoblja. Osim toga, praćenje neto dobiti pomaže u ocjeni održivosti poslovanja banke. Primjerice, ukoliko banka redovito bilježi gubitke što može ukazivati na potrebu za promjenama u strategiji, upravljanju rizicima ili drugim aspektima poslovanja. Investitori i dioničari često prate neto dobit kao ključni pokazatelj uspješnosti tvrtke budući da pozitivna dobit omogućava banci reinvestiranje u poslovanje, izdvajanje sredstava za buduće investicije i održavanje adekvatnosti kapitala. Grafikon 5. u nastavku prikazuje neto dobit/gubitak banaka kako bi se stekao uvid o uspješnosti poslovanja promatranih banaka.

Grafikon 5. Neto dobit/gubitak odabranih banaka unutar EU (2018.-2022. godine, u mil. EUR)

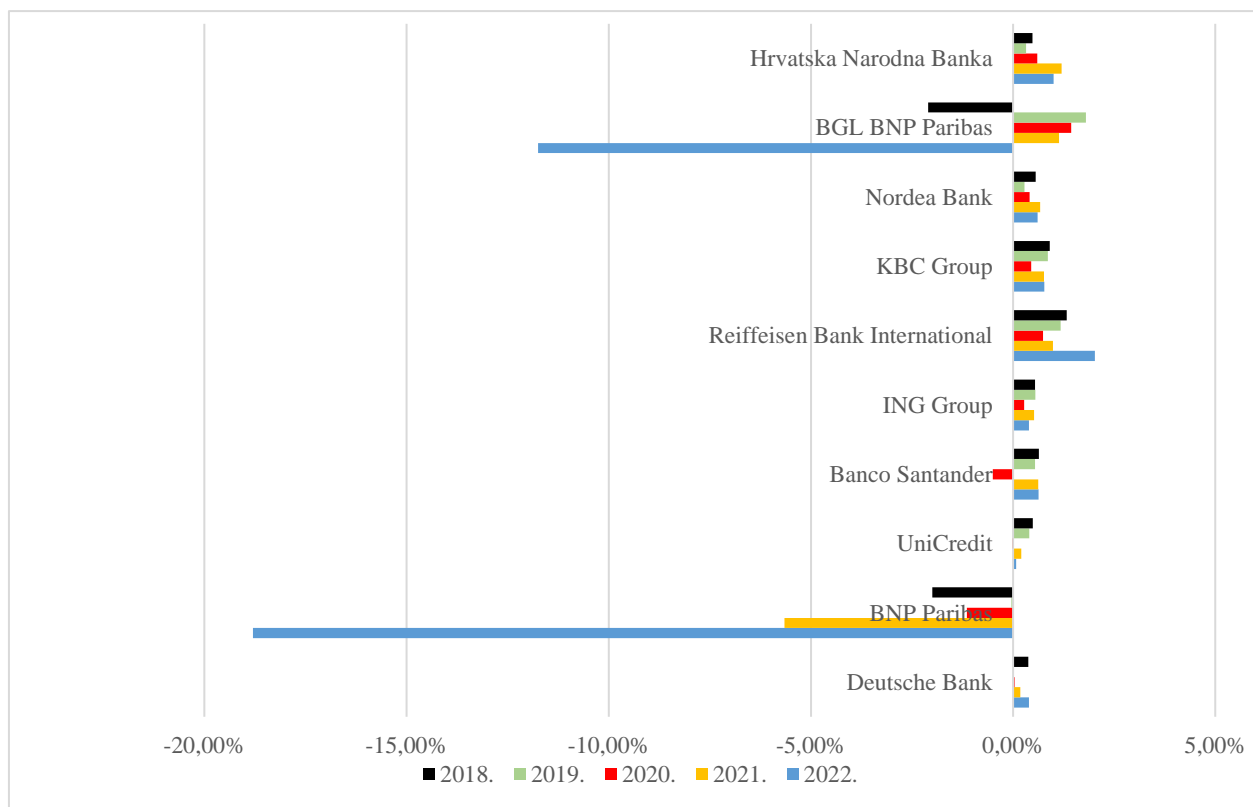

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Grafikon 5. prikazuje vrlo dinamično kretanje neto dobiti/gubitka banaka od 2018. do 2022. godine. HNB je 2018. godine zabilježila gubitak od 6,22 mlrd. EUR, dok je već iduće godine ostvarila dobit od 1,23 mlrd. EUR. Banco Santander i UniCredit su 2020. godine zabilježile gubitak od 7,71 i 2,79 mlrd. EUR, a Deutsche Bank 2019. godine za 5,27 mlrd. Banco Santander je 2022. godine ostvarila najveću dobit u odnosu na ostale promatrane banke u vrijednosti od 10,76 mlrd. EUR, što je porast od 11,51 % u odnosu na prethodnu godinu. Iz ovakvog dinamičnog kretanja neto dobiti i gubitka uočava se kako su financijski rezultati banaka podložni raznim promjenama, a karakterizira ih neprisutnos stabilnosti ili konstantnosti u rezultatima. Iz tog razloga potrebno je razmotriti kako makroekonomske faktori poput kamatnih stopa, inflacije i rasta BDP-a utječu na neto dobit/gubitak banaka, budući da postoji mogućnost da su promjene u tim faktorima imale značajan utjecaj na njihove financijske rezultate. Upravo različitost u rezultatima banaka ukazuje na različitu sposobnost banaka da se prilagode izazovima koje su se u promatranom razdoblju pojavile (pandemija) te efikasnost upravljanja rizicima.

Kao što je već spomenuto u teorijskom dijelu rada, ROA je ključni pokazatelj profitabilnosti banaka koji izražava koliko dobro banka generira dobit u odnosu na ukupnu imovinu kojom raspolaže. Visoka vrijednost ovog pokazatelja obično upućuje na učinkovito korištenje resursa banke u generiranju dobiti te ukoliko vrijednost ovog pokazatelja kroz vrijeme opada, banka može imati poteškoće sa svojom profitabilnošću i generalno financijskom stabilnošću. U kontekstu ovoga rada, ROA je povezana s promjenama kamatnih stopa. Primjerice, kada su kamatne stope visoke, banke obično zarađuju više, što u konačnici rezultira većim neto kamatnim prihodima. Kretanje ROA-e banaka unutar EU-a prikazano je na Grafikonu 6.

Grafikon 6. Povrat na imovinu (ROA) odabranih banaka unutar EU (2018.-2022.godine)

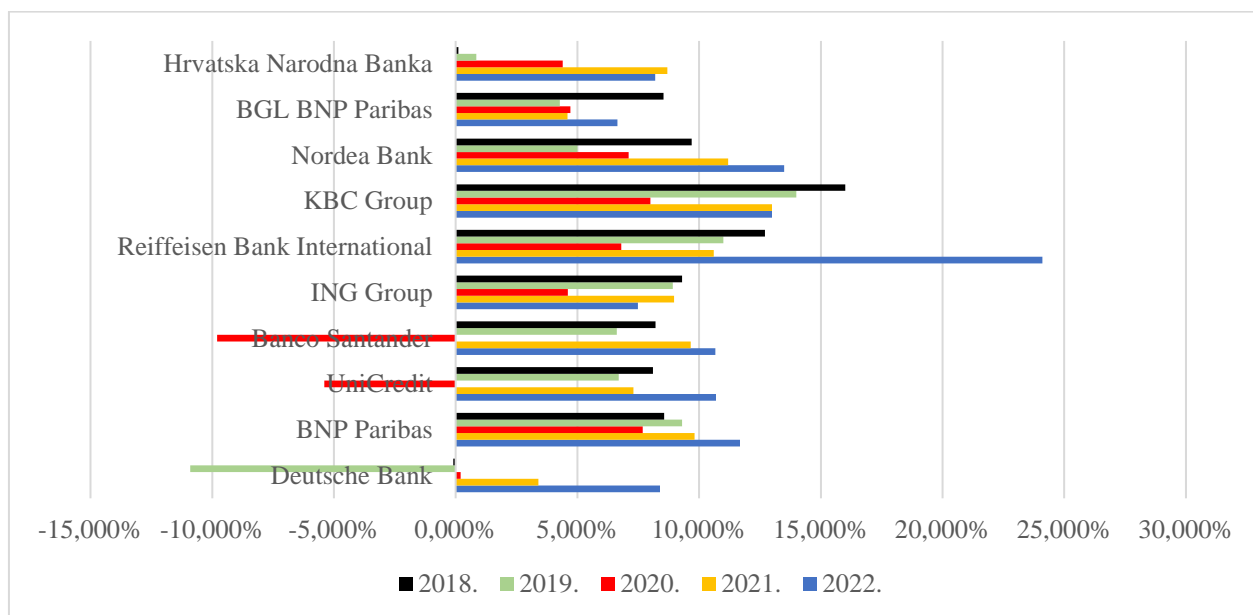
Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Najveći pad povrata na imovinu zabilježen je kod BNP Paribas banke (Francuska) od -18,80 % i BGL BNP Paribas od -11,75 % (Luksemburg). U odnosu na ostale promatrane banke, BNP Paribas je jedina banka koja je u svim promatranim godinama zabilježila negativnu ROA-u, a od ostalih banaka još se ističe i Banco Santander koja je 2020. godine zabilježila ROA-u od -0,5 %. Negativna ROA upućuje ja generiranje gubitaka u odnosu na ukupnu imovinu banaka, što može ukazivati na

izazove u poslovanju banke i neefikasno korištenje resursa. Negativna ROA može rezultirati iz više faktora uključujući visoke troškove zaduživanja, lošu kvalitetu portfelja kredita, loše upravljanje rizicima ili općenito teškoće u generiranju dobiti iz poslovanja. Takav negativan rezultat može signalizirati potrebu za restrukturiranjem, poboljšanjem učinkovitosti, smanjenjem troškova ili drugim mjerama koje bi mogle pomoći u postizanju održive profitabilnosti. Najveća vrijednost ROA-e ostvarila je Reiffeisen Bank International 2022. godine od 2,02 %.

Povrat na kapital (ROE) je još jedan financijski pokazatelj koji se koristi u bankarskom sektoru radi mjerenja profitabilnosti u odnosu na vlastiti kapital, odnosno ovaj omjer pruža informacije o tome koliko dobiti banka generira na svaki dolar vlastitog kapitala koji ima na raspolaganju. U uvjetima promjenjivih kamatnih stopa, inflacije ili oscilacija u valutnim tečajevima, ROE može ukazivati na to kako se banka nosi s tim promjenama i kako se prilagođava novonastalim uvjetima na tržištu. Osim toga, investitori i dioničari često prate ROE, budući da im daje informaciju o tome koliko povrata mogu očekivati na svoje ulaganje. Sukladno tome, Grafikon 7. prikazuje povrat na kapital odabranih banaka koje su unutar EU-a.

Grafikon 7. Povrat na kapital (ROE) odabranih banaka unutar EU (2018.-2022.godine)

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu
 Jasno je kako veći rezultat ROE ukazuje kako banka generira više dobiti u odnosu na vlastiti kapital, odnosno to znači da banka efikasno upravlja kapitalom i ostvaruje visoke povrate za svoje

dioničare. Gotovo sve promatrane banke od 2018. do 2022. godine ostvarile zadovoljavajući povrat na kapitala, a posebice Reiffeisen Bank International koji je 2022. godine ostvario povrat od 24,10 %. Banco Santander i UniCredit su 2020. godine ostvarile ROE u negativnom iznosu od 9,8 % i 5,4 % respektivno, a Deutsche Bank 2019. godine od 10,9 %. Sveukupno gledajući, promatrane banke ostvaruju relativno dobar rezultat povrata na kapital, izuzev navedenih nekoliko godina, koji kroz promatrano razdoblje raste signalizirajući investitorima uspješnost poslovanja i otpornost banaka na financijske izazove.

5.1.1. Utjecaj BDP-a na profitabilnost banaka

Porast ili pad BDP-a odražava ekonomske promjene u zemlji ostavljajući velik utjecaj na društvo, poduzeća i pojedince te, posljedično, i na profitabilnost banaka. Rast BDP-a obično rezultira povećanom potražnjom za proizvodima i uslugama što dovodi do veće proizvodnje i otvaranja novih radnih mjesta te većeg životnog standarda. Osim toga, pozitivan rast BDP-a privlači domaće i strane investitore čime se potiče ulaganje u infrastrukturu, tehnologiju i druge sektore te pridonosi stabilnosti financijskih institucija zbog sposobnosti poduzeća i pojedinaca da servisiraju svoje dugove. Nasuprot tome, smanjenje BDP-a ostavlja negativne posljedice nezaposlenost, smanjuje potrošnju, mogu se pojaviti poteškoće u servisiranju dugova, a ulaganjima se obično oprezno pristupa zbog ekonomske neizvjesnosti.

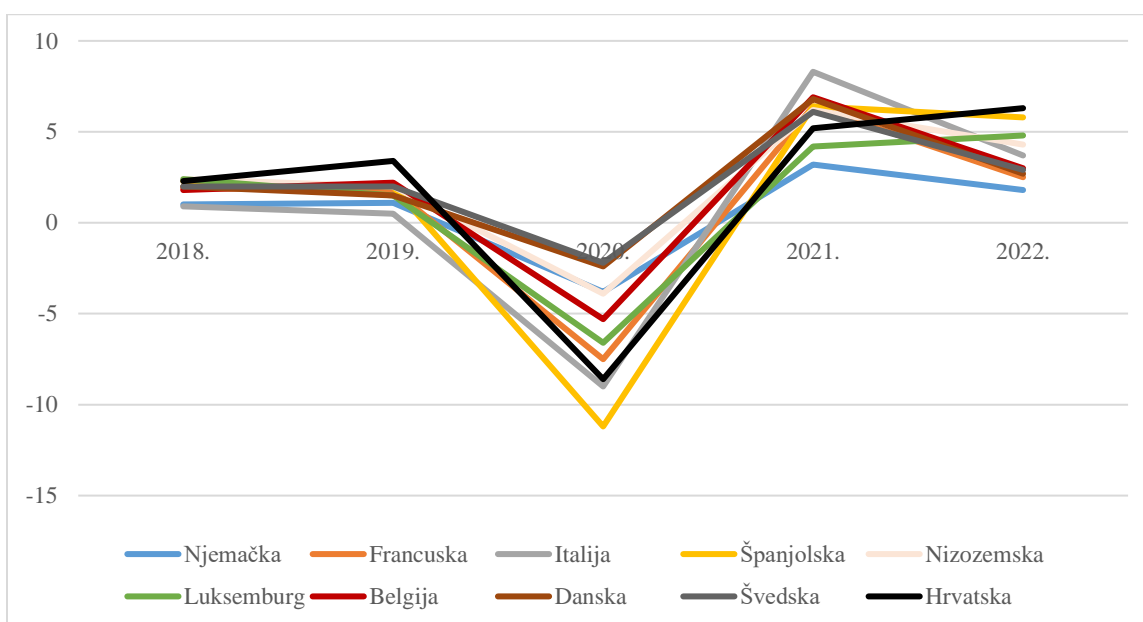
Promjene u BDP-u odražavaju se i u bankarskom poslovanju, odnosno u profitu koje banke ostvaruju. Stanovništvo i poduzeća na rast BDP-a mogu reagirati povećanom potražnjom za kreditima povećavajući mogućnost banaka za odobravanje kredita. Istovremeno, smanjenjem BDP-a može doći do povećanja kreditnog rizika zbog poteškoća pojedinaca u otplati kredita. Osim toga, u uvjetima smanjenog BDP-a može doći do smanjenja vrijednosti imovine koja služi kao kolateral za zajmove, što direktno utječe na kvalitetu aktive banaka te povećanog rizika od gubitka.

Na promjene BDP-a mogu utjecati razni ekonomski, društveni i politički čimbenici. Potrošnja kućanstva čini signifikantan dio BDP-a, a promjene u potrošnji najčešće proizlaze iz promjena u dohotku stanovništva, poreznim politikama, kamatnim stopama i općim uvjetima na tržištu rada. Sa strane poduzeća, investicije značajno utječu na kretanje BDP-a, gdje povećanje investicija (za kapitalna dobra, nove tvornice, opremu i slično) također može potaknuti gospodarski rad. Osim toga, fiskalna i monetarna politika, također, utječu na BDP, budući da, primjerice, odluke vlade o

poreznim stopama ili javnoj potrošnji te odluke centralne banke o kamatnim stopama i novčanim politikama ostavljaju direktan utjecaj na potrošnju. BDP se može mjenjati i ovisno o promjenama u uvozu i izvozu, tehnološkom napretku i radnoj snazi.

Budući da svi navedeni faktori često djeluju zajedno i međusobno su povezani, oblikuju kretanja BDP-a u gospodarstvu te ostavljaju snažan utjecaj na profitabilnost banaka. Kako bi se prikazao utjecaj promjene BDP-a na profitabilnost banaka, na Grafikonu 8. prikazana je stopa promjene realnog BDP-a u 10 odabranih država članica EU unutar kojih se nalazi 10 odabranih banaka.

Grafikon 8. Stopa promjene realnog BDP-a u odabranim državama Europske unije (2018.-2022. godina)

Izvor: izrada autora prema službenim stranicama Eurostat-a, 2023 (dostupno na: ec.europa.eu/Eurostat)

Početkom 2019. godine uočava se nagli pad BDP-a u svim promatranim državama članicama EU sukladno pojavi COVID-19 virusa, zbog kojeg su se u mnogim zemljama donijele mjere distanciranja, karantene i zatvaranja što je rezultiralo smanjenjem proizvodnje, zatvaranjem poduzeća, obustavom usluga i smanjenjem potrošnje. Najveći pad zabilježila je Španjolska koja je u 2020. godini zabilježila smanjenje realnog BDP-a za 11,2 % u odnosu na prethodnu godinu. Iste godine u Italiji je zabilježen pad realnog BDP-a za 9 %, u Hrvatskoj 8 % te u Francuskoj za 7,5 %. Sredinom iste godina uočava se oporavak za sve države članice s vrhuncem u 2021. godini kada je realni BDP u Italiji porastao za 8,3 %, u Belgiji za 6,9 % te u Danskoj za 6,8 %, nakon čega je

ponovno uslijedio blaži pad sukladno dodatnim nepredviđenim okolnostima uzrokovanim ratom u Ukrajini.

Ukoliko se uspoređuje ukupna imovina banaka (Grafikon 1.) s stopom kretanja realnog BDP-a, može se uočiti otpornost ili brzi oporavak banaka na ovu makroekonomsku determinantu što može proizlaziti iz adekvatnih regulatornih mjera, odgovarajućom likvidnosti ili drugih faktora koji podržavaju stabilnost banaka. Osim toga, u mnogim zemljama tijekom pandemije COVID-19, vlase su poduzele različite mjere potpore kako bi održale financijsku stabilnost, a koje su mogle ublažiti negativne učinke pada BDP-a. Navedeno se može primijeniti i na kretanje ukupnog kapitala banaka (Grafikon 2.). Budući da je vrijednost ukupnog kapitala banaka ostala relativno stabilna i nije bilo značajnih varijacija u odnosu na kretanje BDP-a navedeno može biti rezultat stabilnosti banaka. Banke obično imaju kapitalne zahtjeve koje moraju zadovoljiti kako bi održale financijsku stabilnost što znači da su banke očuvale dovoljno kapitala da zadovolje regulatorne zahtjeve, čak i u uvjetima ekonomske nesigurnosti. Osim toga, banke mogu poduzeti mjere za očuvanje svoje kapitalne pozicije privlačenjem novog kapitala ili zadržavanjem dobiti umjesto isplate dividendi. Važno je i razumjeti utjecaj regulatornih mjera ili drugih pravila vezanih za kapitala, a koje mogu utjecati na dinamiku ukupnog kapitala. Ukoliko se ukupni kapital uspoređi sa stopom kretanja BDP-a, jedino se kod UniCredit i Banco Santander banaka uočava pad vrijednosti kapitala u 2020. godini. Ukupne obveze banaka, prikazane Grafikonom 3., najviše su rasle od 2020. godine te se može reći kako su one djelomično povezane sa stopom promjene realnog BDP-a. Najveći rast obveza koji prati kretanje stope BDP-a uočava se kod Banco Santander, UniCredit, ING Group i Nordea Bank. Osim drastičnog pada BDP-a 2020. godine, iz Grafikona 8. uočava se pad vrijednosti i nakon polovice 2021. godine, čije kretanje porastom obveza prate Banco Santander, Nordea Bank, ING Group i Reiffeisen Bank International.

Pad neto kamatnih prihoda banaka najvećim dijelom uslijedio je 2021. godine za većinu banaka (Grafikon 4.), što može upućivati na odgodu učinka na bankarski sektor. Postoji mogućnost da su se posljedice gospodarskog pada počele manifestirati u neto kamatnih prihodima tek nakon nekog vremena, odnosno 2021. godine. Primjerice, potražnja za kreditima, zaduživanje tvrtki i građana se moglo smanjiti tek nakon određenog vremena u odnosu na gospodarske promjene ili je oslabila sposobnost prilagodbe i očuvanja stabilnosti banaka. Kod neto dobiti/gubitka može se uočiti nešto drugačija dinamika kretanja vrijednosti (Grafikon 5.). Banco Santander i UniCredit su na kraju

2020. godine zabilježile drastičan gubitak, dok su KBC Group, ING Group i BNP Paribas iste godine zabilježile pad dobiti. BGL BNP Paribas, Deutsche Banke su ostvarile iduće, 2021. godine manju neto dobit, ali osim spomenutih, niti jedna od ostalih banaka nije ostvarila gubitak na kraju poslovne godine.

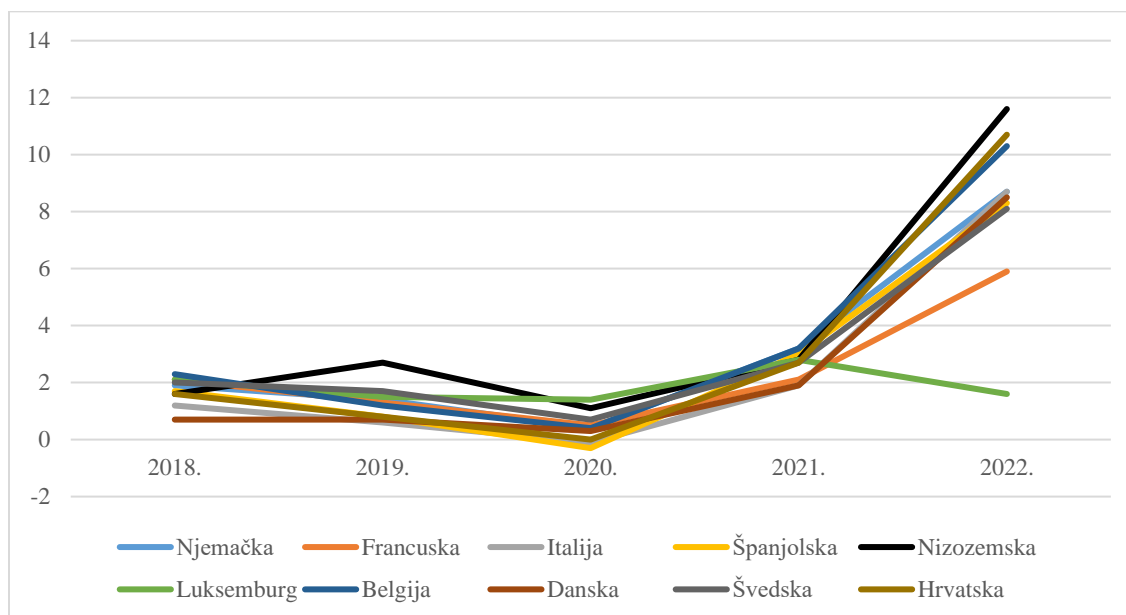
Najveći pad ROA-e zabilježen je 2022. godine (Grafikon 6.), kada je uslijedio i pad stope promjene realnog BDP-a na promatranom području. 2020. i 2021. godine se ne može istaknuti niti jedna banka koja je ostvarila negativnu ROA-u, osim BNP Paribas banke koja svake godine ostvaruje negativne vrijednosti. Negativan povrat na kapital (ROE) zabilježen je 2020. godine smo kod dvije banke (Banco Santander i UniCredit), dok su kod ostalih banaka vidljive veće ili manje oscilacije, ali je rezultat ovog pokazatelja pozitivan.

5.1.2. Utjecaj inflacije i kamatne stope na profitabilnost banaka

Inflacija i kamatne stope, kao što je već istaknuto, međusobno su povezane u oblikovanju profitabilnosti banaka. Povećanje kamatnih stopa, obično, za banke znači manju potražnju za kreditima pa samim time i manje ostvarenim prihodima. S druge strane, u periodu visokih kamatnih stopa, banke mogu ostvariti i povećanje svojih neto kamatnih prihoda budući da banke zarađuju na razlici između kamatnih prihoda i rashoda. Inflacija, također, utječe na kamatne stope pa samim time i na profitabilnost banaka. Ako inflacija brzo raste, kamatne stope ne moraju pratiti tu stopu što može rezultirati smanjenjem stvarnih kamatnih prihoda banke. Promjene u inflaciji i kamatnim stopama utječu na kreditni rizik banaka budući da s porastom kamatnih stopa raste i rizik od neplaćanja kredita.

U nastavku je dan prikaz prosječne godišnje stope inflacije u odabranim zemljama unutar EU u razdoblju od 2018. do 2022. godine te prikaz prosječnih kamatnih stopa na kupovinu nekretnine, za potrošnju i ostale svrhe te na depozite stanovništva starije od dvije godine. Grafikon 9. prikazuje godišnju stopu inflacije u navedenom period unutar EU-a.

Grafikon 9. Prosječna godišnja stopa inflacije u odabranim zemljama unutar EU (2018.-2022. godine)

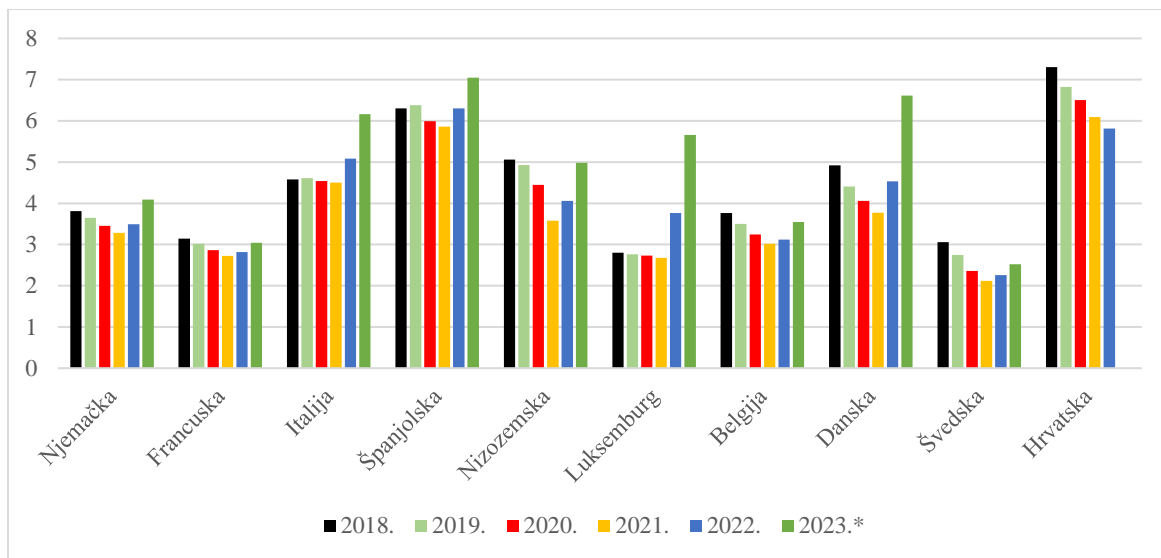

Izvor: izrada autora prema službenim stranicama Eurostat-a, 2023 (dostupno na: [ec.europa.eu/Eurostat](https://ec.europa.eu/eurostat))

Iz Grafikona 9. uočava se kako se godišnja inflacija od 2019. godine za sve promatrane banke smanjuje te u 2020. godini dosegla svoju najnižu vrijednost, posebice u Njemačkoj i Španjolskoj kada je iznosila 0,4 % i 0,7 % respektivno. Iste godine prosječna inflacija za sve zemlje iznosila je 0,44 %, a od 2020. godine inflacija raste. Najveći rast inflacije ostvaren je u posljednjoj promatranoj, 2022. godini u iznosu od 8,24 %, kada je najviša inflacija zabilježena u Nizozemskoj od 11,6 %, Belgiji od 10,3 % te u Hrvatskoj od 10,7 %. Luksemburg i Francuska su iste godine ostvarila najmanju vrijednost inflacije od 1,6 % i 5,9 % respektivno.

Kao što je već istaknuto, inflacija utječe na kamatne stope koje, ukoliko ne prate povećanje inflacije, rezultiraju padom kamatnih prihoda. U praksi, najčešće, kamatne stope ipak rastu porastom inflacije, budući da su jednim dijelom prilagođene za inflaciju kako bi se očuvala stvarna vrijednost novca. Prikaz kretanja kamatnih stopa od 2018. do listopada 2023. godine nalazi se na sljedeća tri grafikona, a Grafikon 10. u nastavku odnosi se na kamatne stope na kredite kućanstvima za potrošnju i druge svrhe, za kredite koji su ugovoreni na period od 5 i više godina.

Grafikon 10. Prosječne godišnje kamatne stope na kredite kućanstvima za potrošnju i druge svrhe duže od 5 godina unutar EU-a (2018.-2023. godine)

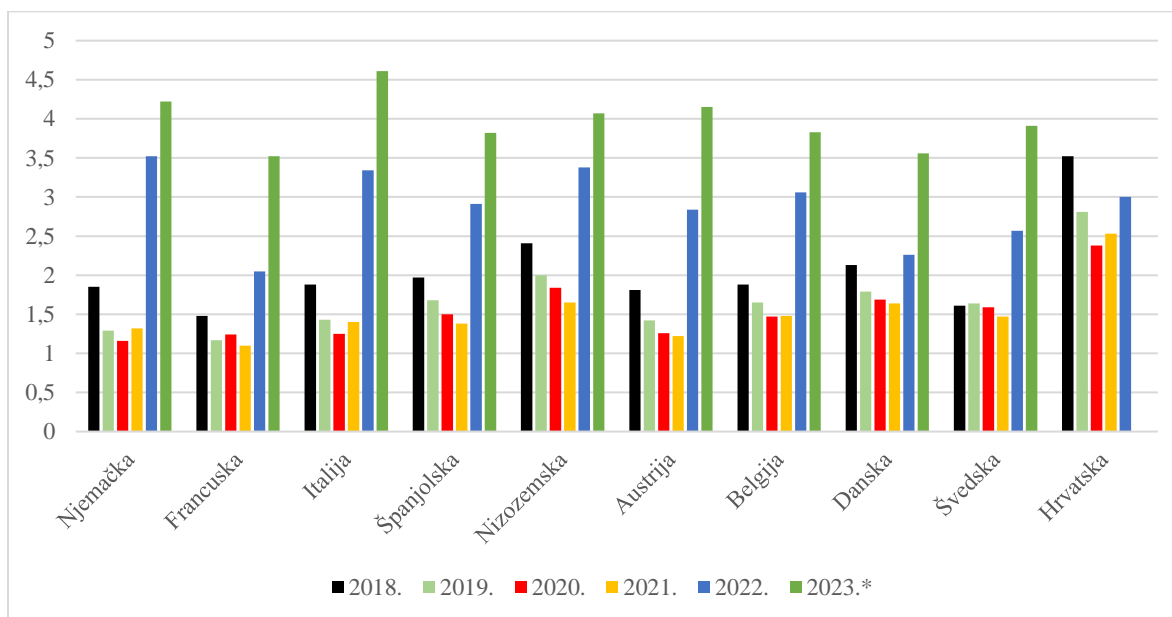

Izvor: izrada autora prema službenim stranicama Eurostat-a, 2023 (dostupno na: ec.europa.eu/Eurostat)

Najniže kamatne stope u promatranom razdoblju imale su Francuska, Luksemburg, Švedska i Belgija, dok su prosječno najviše stope uočene kod Hrvatske i Španjolske. Kod svih promatranih zemalja kamatne stope su do 2021. i 2022. godine imale tendenciju pada, nakon čega su u porastu. Jedina iznimka je Hrvatska za koju za 2023. godine podaci o visini kamatnih stopa nisu bili dostupni. Najveći porast kamatnih stopa u 2022. godini zabilježile su Luksemburg od 50,53 %, Danska od 45,92 % i Nizozemska od 22,66 %, kada su iznosile 5,66 %, 6,61 % i 4,98 %. Ukupno promatrajući Španjolska i Hrvatska prednjače u visini kamatnih stopa u cijelom promatranom razdoblju.

Kamatne stope na kupovinu nekretnine imaju nešto drugačiju dinamiku, odnosno prosječno su niže, ali su više oscilirale tijekom promatranog razdoblja, kako je prikazano Grafikonom 11.

Grafikon 11. Prosječna godišnja kamatna stopa na kupovinu nekretnine unutar EU-a (2018.-2023. godine)

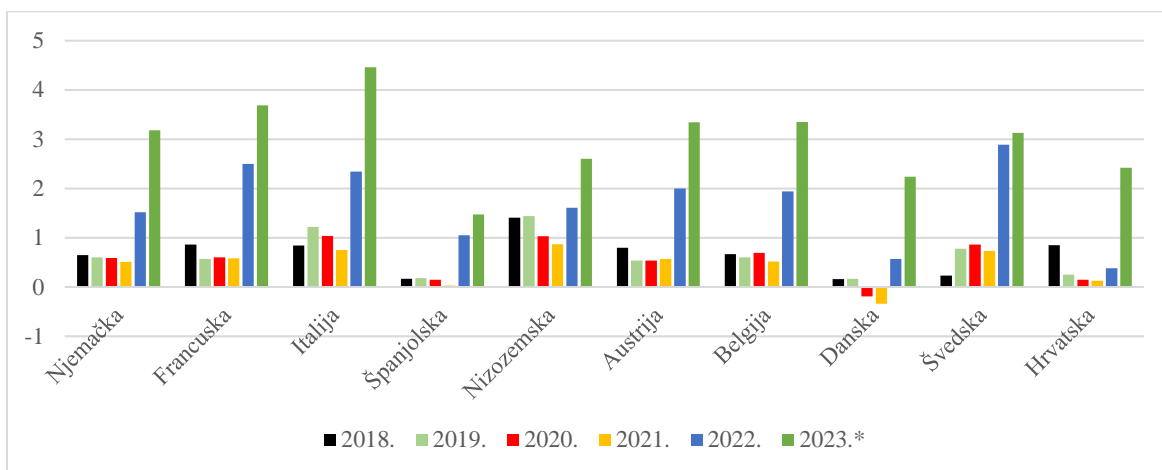

Izvor: izrada autora prema službenim stranicama Eurostat-a, 2023 (dostupno na: ec.europa.eu/Eurostat)

Iz gornjeg grafikona odmah se uočava drastičan rast kamatnih stopa na kupovinu nekretnine 2022. i 2023. godine. Više od polovice banaka povećalo je kamatne stope 2022. godine za više od 100 %, prosječno 97,49 %, dok su se 2023. godine prosječno povećale za 38,66 %. Najviša kamatna stopa zabilježena je u Italiji 2023. godine kada je iznosila 4,61 %, dok su prosječno najviše stope zabilježene u Hrvatskoj u iznosu od 3,11 %. Najniže prosječne kamatne stope u promatranom razdoblju ima Francuska od 1,76 %.

Kamatne stope na depozite su također vrlo bitna stavka kamatnih prihoda banaka, budući da depoziti utječu na likvidnost banaka. Ako su kamatne stope na depozite više nego kod konkurenata, banke privlače veći broj štedišta ili zadržavaju postojeće te samim time osiguravaju veći priljev novca. Prikaz kamatnih stopa na depozite starije od 2 godine nalazi na Grafikonu 12.

Grafikon 12. Prosječne godišnje kamatne stope na depozite starije od 2 godine stanovništvu unutar EU

Izvor: izrada autora prema službenim stranicama Eurostat-a, 2023 (dostupno na: [ec.europa.eu/Eurostat](https://ec.europa.eu/eurostat))

Do listopada 2022. godine kamatne stope na depozite bile su relativno niske, a 2022. i 2023. godine se uočava velik rast kamatnih stopa. Italija je 2023. godine ostvarila kamatnu stopu od 4,46 %, Francuska 3,69 % te Luksemburg 3,35 %, a to su najviše zabilježene kamatne stope na depozite u promatranom razdoblju. Rast kamatnih stopa na depozite može biti rezultat različitih makroekonomskih faktora, a s obzirom na promatrano razdoblje, postoji mogućnost da su banke povećale kamatne stope sukladno rastu inflacije kako bi održale kupovnu moć svojih depozita. Osim toga, centralne banke mogu podići svoje referentne kamatne stope kako bi se ostvarili ciljevi monetarne politike ili kako bi kontrolirale inflaciju. Potrebno je istaknuti Dansku koja je 2020. i 2021. godine zabilježila negativnu kamatnu stopu na depozite od -0,19 % i -0,34 %, što može upućivati na poteškoće banaka u smanjenju svojih troškova financiranja, uslijed poteškoća koje su se pojavile na tržištima zbog pandemije. Danska je također u cijelom promatranom razdoblju ostvarila prosječno najniže kamatne stope na depozite od 0,44 %, a prati ju Španjolska s 0,51 % i Hrvatska sa 0,7 %.

5.1.3. Utjecaj monetarne politike na profitabilnost banaka

Unutar EU-a mjere monetarne politike poduzima ECB kako bi podržala gospodarstvo Eurozone i održala stabilnost financijskog sustava. Tijekom 2018. i 2019. godine ECB je održavala kamatne stope na niskim razinama kako bi potaknula ulaganja, potrošnju i posuđivanje. U tom razdoblju aktualna je središnja mjera monetarne politike, Quantitative Easing (QE) kako bi se povećala

likvidnost na tržištima, a mjera se odnosi na kupnju različitih vrsta financijskih institucija, najčešće državnih i korporativnih obveznica. Ova mjera pomaže smanjivanju kamatnih stopa te potiče banke na aktivnije kreditiranje. 2018. godine ECB je završila program kupnje obveznica, čime je smanjila obujam otkupa na tržištima i uvela negativne kamatne stope na depozite banaka. Slične mjere bile su na snazi i 2019. godine, kada je ECB ponovno pokrenula program kupnje obveznica i TLTRO programe (engl. *Targeted Longer-Term Refinancing Operations*), koji nude komercijalnim bankama mogućnost posudbe sredstava po povoljnijim kamatnim stopama. Kao odgovor na pandemiju, ECB je 2020. godine pokrenula dodatne programe kupnje obveznica i prilagodila već postojeće spomenute aktivne mjere kako bi ublažila negativne ekonomske posljedice pandemije.

Uspješnost provedbe ovih mjera monetarne politike može se analizirati kroz promatranje Grafikona 1. do 7. Tijekom 2019. godine ukupna imovina banaka unutar EU povećala se za 3,38 %, a iduće godine 6,30 %. Navedeni podaci mogu se povezati s aktualnim mjerama monetarne politike budući da se i ukupni kapital povećao za 5,41 % u 2019. te za 1,32 % u 2020. godini. Nasuprot ovakvim pozitivnim povećanjima, u istom razdoblju, povećale su se i obveze promatranih banaka za 2,28 % u 2018. i 10,41 % u 2019. godini. Povećanje obveza može uslijediti, primjerice, upravo radi spomenutog TLTRO programa kojim se bankama omogućuje povoljan pristup izvorima financiranja što znači da su banke povećavale svoje zaduživanje ili investicijske aktivnosti. Uslijed aktivnih monetarnih politika 2020. godine su se smanjili neto kamatni prihodi banaka za 11,46 % 2020. godine. Budući da je na snazi vladala mjera smanjenja kamatnih stopa i negativnih kamatnih stopa na depozite, banke mogu imati manje prihode od kamata na svoje plasirane kredite. Osim toga, uslijed smanjenja opće kreditne aktivnosti zbog vladajućih ekonomskih uvjeta, banke mogu ostvariti manje prihoda od kamata. Navedeno se može uočiti i iz Grafikona 5. koji prikazuje neto dobit/gubitak banaka, a banke su 2018. godine ostvarile 44,20 % manje neto dobiti, 2019. godine 39,91 % manje, a 2020. godine 9,92 % manju dobit. Iz ovako prikazanih podataka može se zaključiti kako se sa smanjivanjem kamatnih stopa mogu povećati neto kamatni prihodi i ukupna imovina te kapital banaka, ali se mogu povećati i troškovi zaduživanja za banke. Budući da su ROA i ROE direktno povezani s ostvarenom dobiti ili gubitkom, ta dva pokazatelja kretali su se kao i neto dobit: u 2019. godini ROA se smanjila za 51,19 %, a ROE za 20,73 %.

Aktualne mjere monetarne politike unutar promatranog vremenskog razdoblja su u konačnici poboljšale financijski rezultat banaka. 2022. godine, banke unutar EU su ostvarile 53,42 % veću

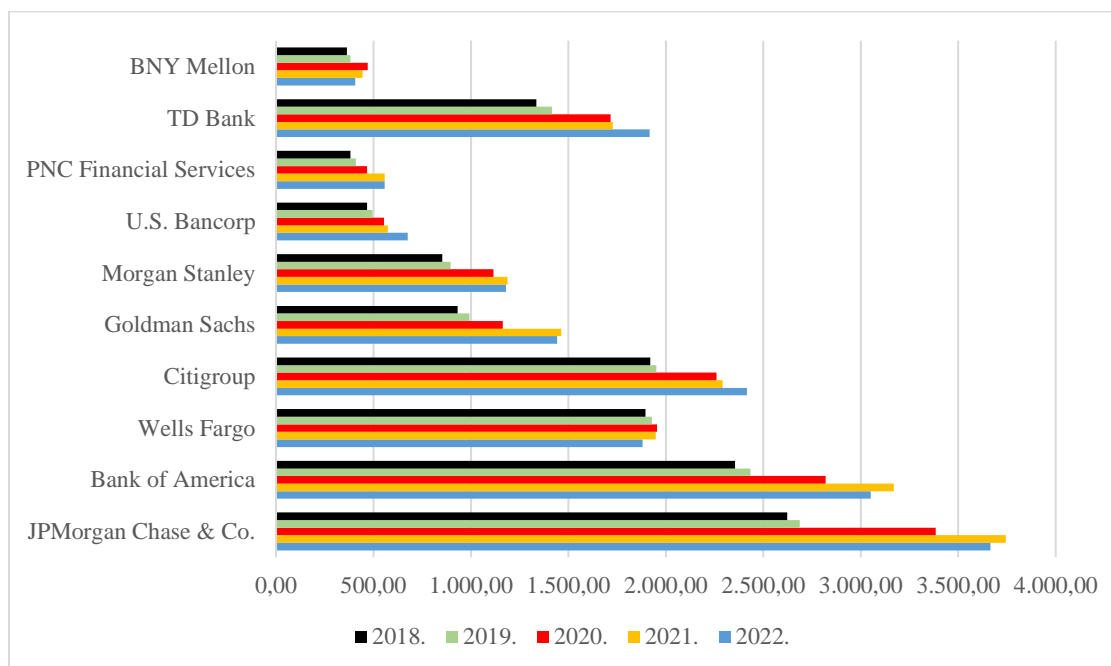
neto dobit u odnosu na prethodnu godinu, obveze za 2,46 %, a samim time se poboljšala i vrijednost ROA i ROE.

5.2. Analiza makroekonomskih determinanti na profitabilnost SAD banaka

Prilikom analize američkog bankarskog sustava u odnosu na sustav unutar Europske unije, moguće je pronaći razlike u financijskom sustavu, regulatornom okviru i gospodarskim uvjetima. Tijekom prikupljanja podataka različitih banaka unutar SAD-a, uočava se kako postoji razlika u veličini banaka između navedena dva bankarska sustava. Američko bankarsko tržište obuhvaća široki spektar banaka različitih veličina uključujući velike globalne banke, regionalne banke i male lokalne banke. Osim toga, američki bankarski sustav, odnosno FED, se sastoji od značajno većeg broja banaka u odnosu na broj unutar EU-a. Nadalje, temeljne razlike, također, se uočavaju i u regulativama. Američke banke podliježu regulatornom okviru kojeg provodi FED i druge nadzorne agencije, dok europske banke djeluju u skladu s regulativama Europske unije uključujući smjernice izdane od strane ECB-a i EBA-e. Navedene razlike u regulativnom pristupu mogu utjecati na kapitalne zahtjeve, pravila upravljanja rizicima i druge aspekte poslovanja. Važno je istaknuti da SAD koristi dolar kao svoju valutu te su američke banke stoga manje izložene valutnom riziku u odnosu na europske banke koje posluju u različitim valutama unutar EU. Valutne fluktuacije mogu utjecati na vrijednost imovine i izloženost rizicima banaka.

Kao što je već spomenuta, prikazivanje i analiziranje ukupne imovine banaka ključno je radi mjerenja veličine i složenosti banaka. Povećanje ukupne imovine tijekom vremena može ukazivati na rast i razvoj banke, stoga ukupna imovina banke odražava njenu financijsku stabilnost. Grafikonom 13. u nastavku prikazana je vrijednost imovine (aktive) odabranih 10 banaka na području FED-a.

Grafikon 13. Ukupna imovina odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine, u mil. USD)

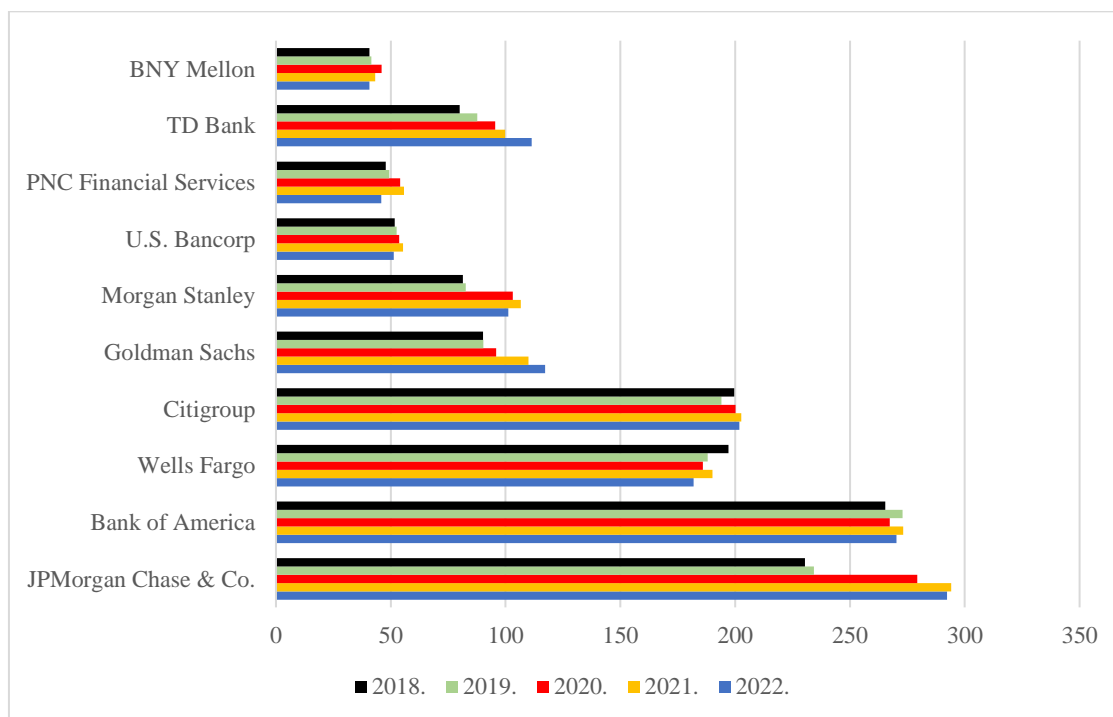

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Iz Grafikona 13. uočava se kako ukupna imovina američkih banaka unutar promatranog razdoblja uglavnom raste. Pad vrijednosti ukupne aktive zabilježen je 2022. godine 6 banaka osim kod TD Bank, U.S. Bancorp, Citigroup banaka i PNC Financial Services. Najveću vrijednost ukupne imovine ostvarila je banka JPMorgan Chase & Co. 2021. godine sa 3,74 mlrd. USD, a ista banka je prethodne godine ostvarila i najveću postotnu promjenu aktive od 25,95 %. Rast imovine zabilježen je 2021. godine kod Bank of America od 12,41 %, Goldman Sachs od 25,88 % te 2020. godine kod BNY Mellon od 23,10 %. Prikazani rast imovine može ovisiti o raznim uvjetima poput rasta poslovanja ili veće kreditne aktivnosti banaka, povećanih investicija, depozita i slično. U svakom slučaju, povećanje ukupne aktive samo po sebi ne daju potpunu sliku o financijskom zdravlju banke te je potrebno analizirati ostale financijske pokazatelje kako bi se dobila cjelovita slika o izvedbi banke.

Promatranje ukupnog kapitala banaka također je od velike važnosti za profitabilnost banaka budući da se koristi, između ostaloga, za pokrivanje potencijalnih gubitaka (posebice za investitore i depozitare) te za ispunjavanje regulatornih zahtjeva. Osim toga, služi kao prevencija financijskih kriza smanjivanjem rizika od nelikvidnosti i insolventnosti. Prikaz ukupnog kapitala banaka unutar FED-a nalazi se na Grafikonu 14.

Grafikon 14. Ukupni kapital odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine, u mil. USD)

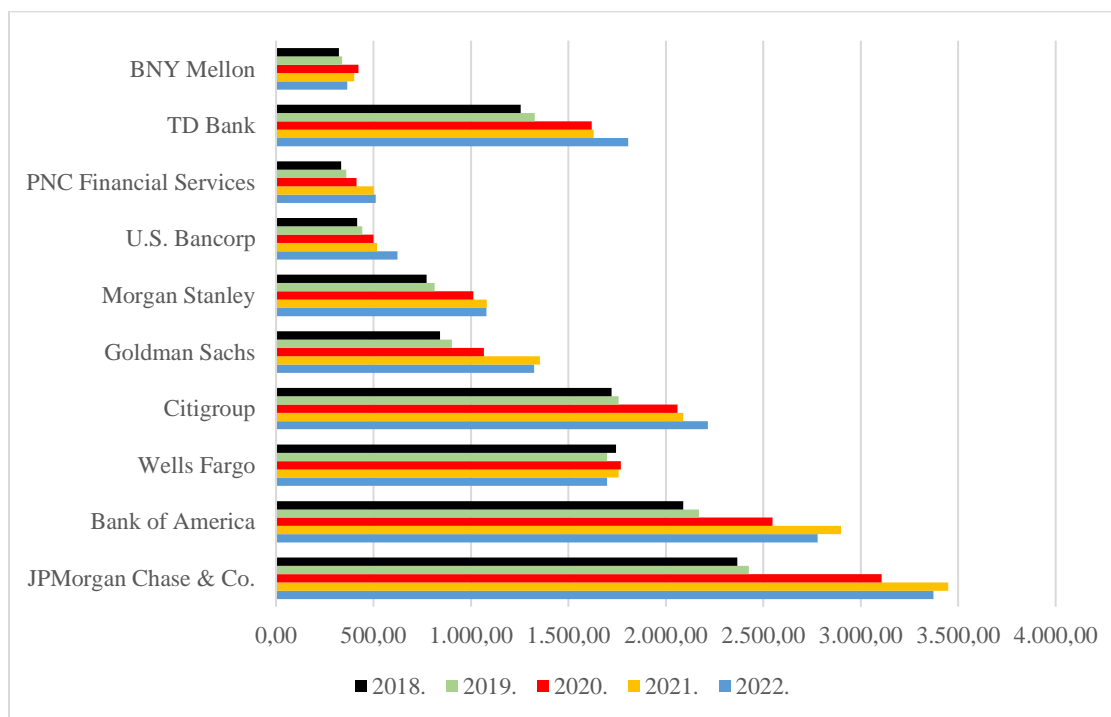

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Iz prikazanog grafikona je jasno kako u promatranom razdoblju nije bilo značajnijih negativnih oscilacija u kapitalu. Najveću pozitivnu promjenu ostvarila je banka Morgan Stanley koja je 2020. godine zabilježila 103 mil. USD, što je povećanje od 24,73 % u odnosu na prethodnu godinu. Iduće, 2021. godine ta je vrijednost dodatno porasla za 3,34 %, da bi 2022. godine uslijedio pad od 5,03 %. Krajem 2022. godine vrijednost ukupnog kapitala svih promatranih banaka smanjila se za 2,43 % u odnosu na 2021. godinu. Najveću vrijednost kapitala i u ovom je slučaju, kao i kod vrijednosti ukupne imovine, ostvarila banka JPMorgan Chase % Co 2021. godine u iznosu od 294,13 mil. USD.

Vrijednost ukupnih obveza banaka odražava financijske obveze i dugoavanja banke prema različitim dionicima, uključujući druge banke, financijske institucije, depozitare, dioničare i druge vjerovnike. Sukladno tome, ukupne obveze banaka unutar FED-a prikazane su Grafikonom 15.

Grafikon 15. Ukupne obveze odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine, u mil. USD)

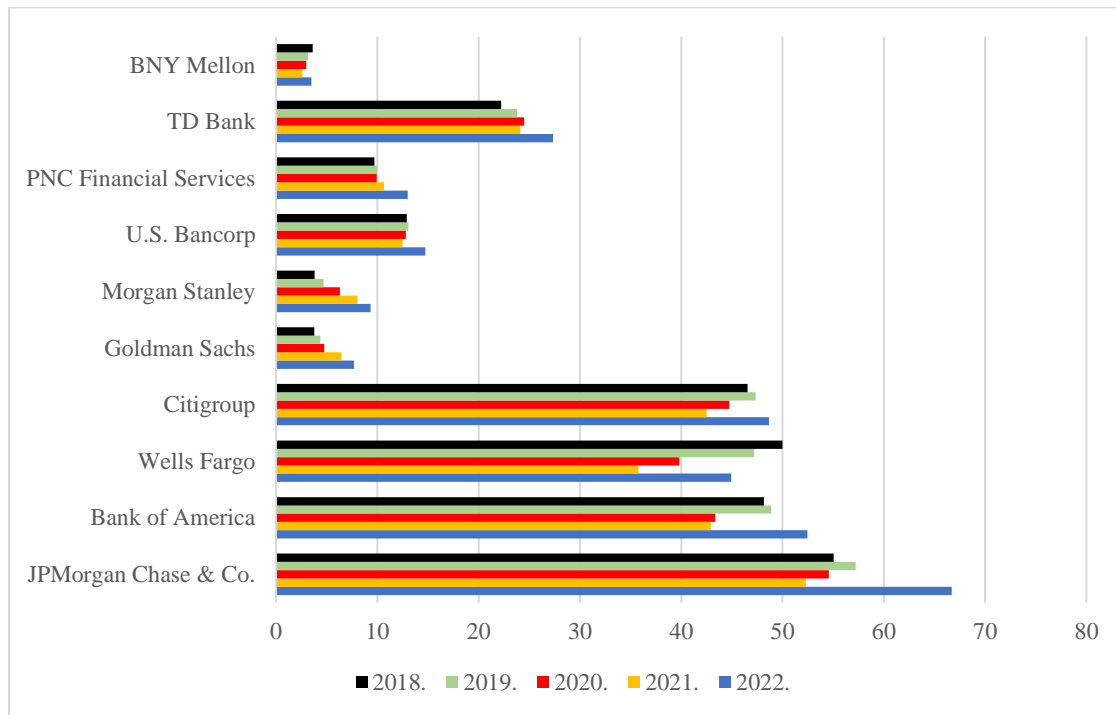

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Iako su neke banke zabilježile pad ukupnih obveza, u odnosu na prvu promatranu godinu ukupne obveze rastu. Izuzetak navedenoga je Wells Fargo banka koja je 2022. godine zabilježila vrijednost obveza od 1,69 mlrd. USD, dok su 2018. godine obveze iznosile 1,72 mlrd. USD. Najveći prosječni rast obveza uočen je 2020. godine od 17,28 %, a iste su godine kod banke JPMorgan Chase & Co. obveze rasle za 28,06 % u odnosu na prethodnu godinu, dok se kod ostalih banaka mogu izdvojiti Goldman Sachs (2021. godine porast za 26,89 %), Morgan Stanley (2020. godine porast za 24,61 %), Citigroup (2020. godine porast za 17,22 %) te Bank of America (2020. godine porast za 17,40 % i 2021. godine porast za 13,85 %).

Budući da prihod od kamata čini velik udio ukupnog prihoda banaka, ovaj pokazatelj ima važnu ulogu u njezinoj profitabilnosti. Služi kao procjena sposobnosti banke da ostvari prihod od svojih ključnih funkcija, odnosno kreditiranja i drugih kamatnih izvora. Grafikon 16. u nastavku prikazuje ostvarene neto kamatne prihoda banaka unutar američkog bankarskog sustava.

Grafikon 16. Neto kamatni prihodi odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine, u mil. USD)

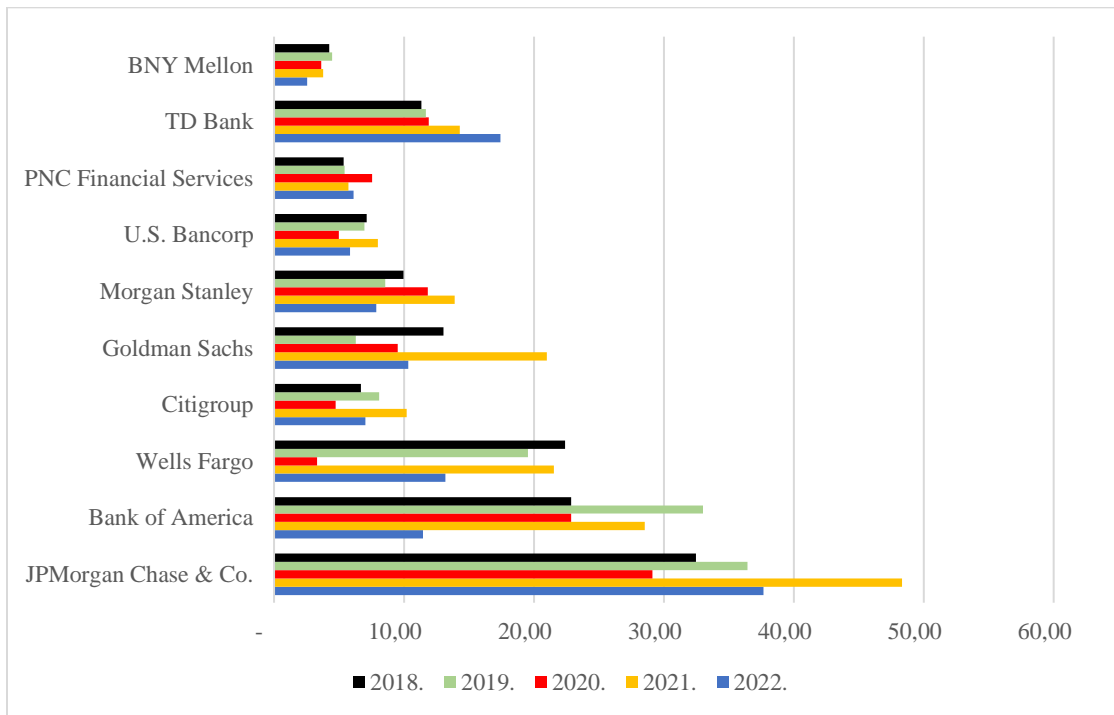

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Kod 7 od 10 promatranih banaka zabilježen je pad neto kamatnih prihoda 2020. i 2021. godine u odnosu na prethodnu. Najveći pad 2020. godine ostvarila je banka Wells Fargo od -15,66 %, a 2021. godine kod banke BNY Mellon od -12,06 %. U posljednjoj promatranoj godini sve banke ostvarile su rast kamatnih prihoda od prosječno 21,18 %. Najmanji prosječni rast kamatnih prihoda ostvaren je u 2020. godini te je iznosio 0,06 %.

Neto dobit predstavlja zaradu banke nakon što su oduzeti svi troškovi od ukupnih prihoda. Analizom neto dobiti stvara se slika o financijskim performansama banke i njene sposobnosti da generira dobit nakon pokrivanja svih troškova. Kao mjerilo opće profitabilnosti, visoka ostvarena vrijednost neto dobiti ukazuje na stabilnost banke, a osim toga često se koristi u izračunu rentabilnosti imovine i kapitala, s ciljem pružanja informacije o učinkovitosti korištenja resursa u generiranju dobiti. Grafikon 17. prikazuje neto dobit deset odabranih banaka FED-a tijekom razdoblja od 2018. do 2022. godine.

Grafikon 17. Neto dobit odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine, u mil. USD)

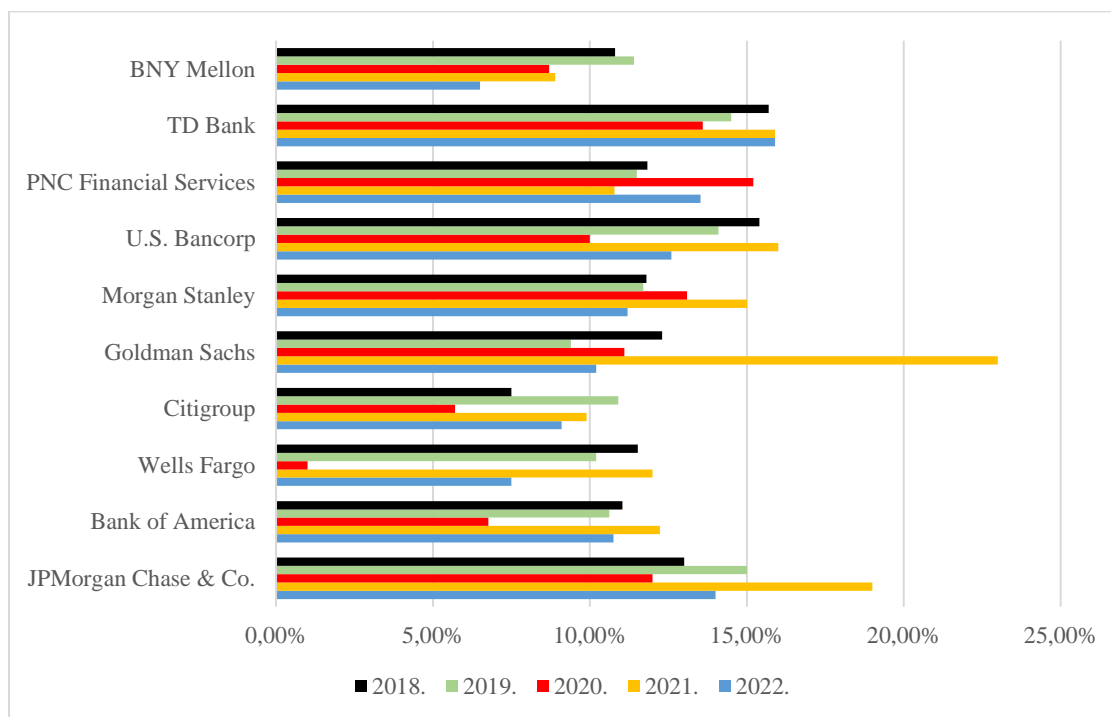

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Analizirajući ostvarenu neto dobit banaka FED-a prikazanu na Grafikonu 17., primjećuje se oscilacija neto dobiti. Pad od 9,14 % zabilježen je 2020. godine, dok je 2021. godina uslijedio oporavak s prosječnim povećanjem od 95,73 %. Međutim, 2022. godine ponovno je zabilježen pad neto dobiti za 27,62 %. Ukoliko se promatraju performanse svake pojedinačne banke, oscilacije su još izraženije. Primjerice, Wells Fargo banka je 2019. godine ostvarila dobit od 19,549 mlrd. USD, 2020. godine 3,30 mlrd. USD, 2021. godine 21,55 mlrd. USD te 2022. godine 13,18 mlrd. USD. Sukladno odabranom promatranom radoblju, ovakvo dinamično kretanje neto dobiti može ukazivati na promjenjivost financijskog sektora sukladno tržišnim nestabilnostima zbog COVID-19 pandemije i rata u Ukrajini.

ROE kao jedna od najvažnijih pokazatelja profitabilnosti banaka mjeri njenu učinkovitost u korištenju kapitala za generiranje profita. Osim što je važan kao mjera efikasnosti, povezan je s kamatnim stopama, budući da banke zarađuju na razlici između kamatnih prihoda i rashoda. Povećanjem kamatnih prihoda utječe se na bolju neto dobit banke, čime se ostvaruje i veći ROE. Dinamika kretanja ROE banaka unutar FED-a prikazana je Grafikonom 18.

Grafikon 18. Povrat na kapital (ROE) odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine)

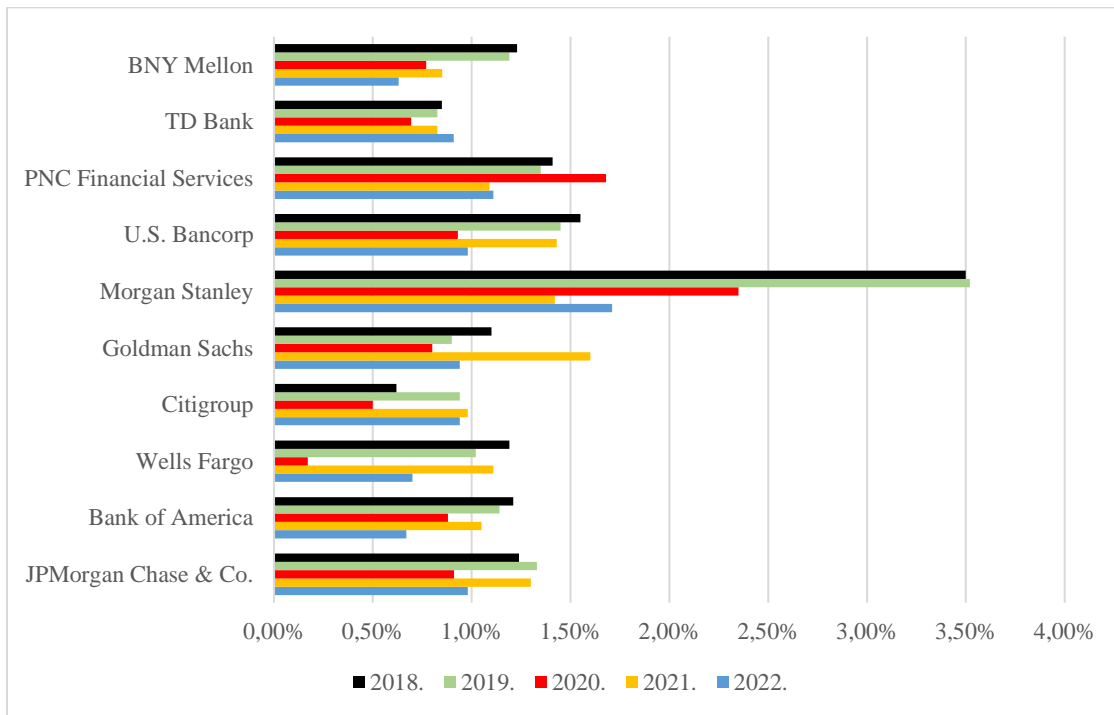

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Iz prethodnog Grafikona 17. uočeno je dinamika kretanja neto dobiti, gdje se dobit 2020. godine smanjuje, 2021. povećava te posljednje promatrane godine ponovno raste. Takva dinamika uočava se i kod povrata na kapital od 2018. do 2022. godine, odnosno rast povrata na kapital 2019. godinu u odnosu na prethodnju, smanjenje 2020. godine, zatim ponovno povećanje 2021. godine te smanjenje 2022. godine. Najveći ROE ostvarila je 2021. godine banka Goldman Sachs, a niti jedna od promatranih banaka nije ostvarila negativnu vrijednost ovog pokazatelja, odnosno, nije ostvarila gubitak na kraju poslovne godine.

Poput ROE, ROA je, također, jedan od najvažnijih pokazatelja profitabilnosti budući da ukazuje na sposobnost banke na generiranje dobiti na svaku novčanu jedinicu imovine. Osim toga, ovaj pokazatelj omogućuje usporedbu profitabilnosti različitih banaka bez obzira na njihovu veličinu, pa tako i male banke s nižom apsolutnom dobiti mogu imati visok ROA ako efikasno upravljaju svojim resursima. Grafikon 19. prikazuje ROA na odabranim bankama unutar FED-a.

Grafikon 19. Povrat na imovinu (ROA) odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine)

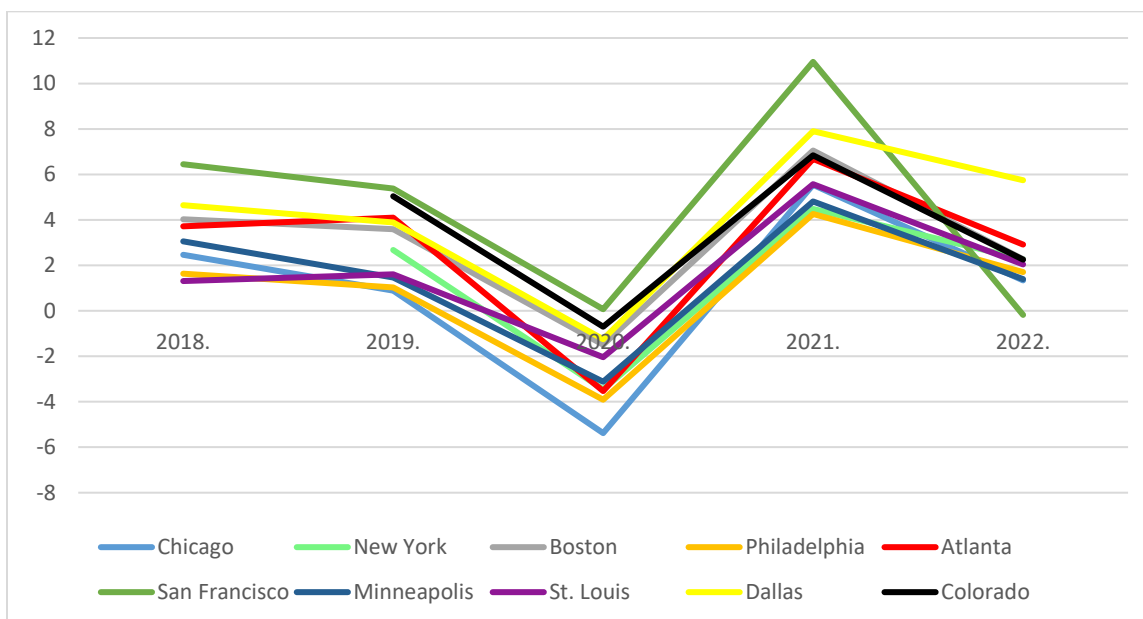

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu
 Kao što je bio slučaj i prilikom promatranja Grafikona 18., Grafikon 19. potvrđuje jednaku dinamiku kretanja neto dobiti i ROA, pa tako i ROE. Zabilježena ROA 2020. i 2022. godine je u padu za većinu banaka te ni u ovom slučaju, budući da banke nisu zabilježile gubitak na kraju godine, niti jedna banka nije ostvarila negativan ROA.

5.2.1. Utjecaj BDP-a na profitabilnost banaka

Prilikom analize utjecaja razine BDP-a na profitabilnost banaka unutar EU istaknuto je kako porast BDP-a pozitivno utječe na profitabilnost banaka povećavajući kupovnu moć stanovništva i poduzeća. Nasuprot tome, padom razine BDP-a opada kupovna moć te se smanjenim zaduživanjem smanjuju kamatni i ukupni prihodi banaka. Kretanje razine BPD-a u američkom gospodarstvu prikazano je na 10 odabranih zemalja unutar FED-a Grafikonom 20.

Grafikon 20. Godišnja stopa rasta realnog BDP-a zemalja unutar FED-a (2018.-2022. godine)

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

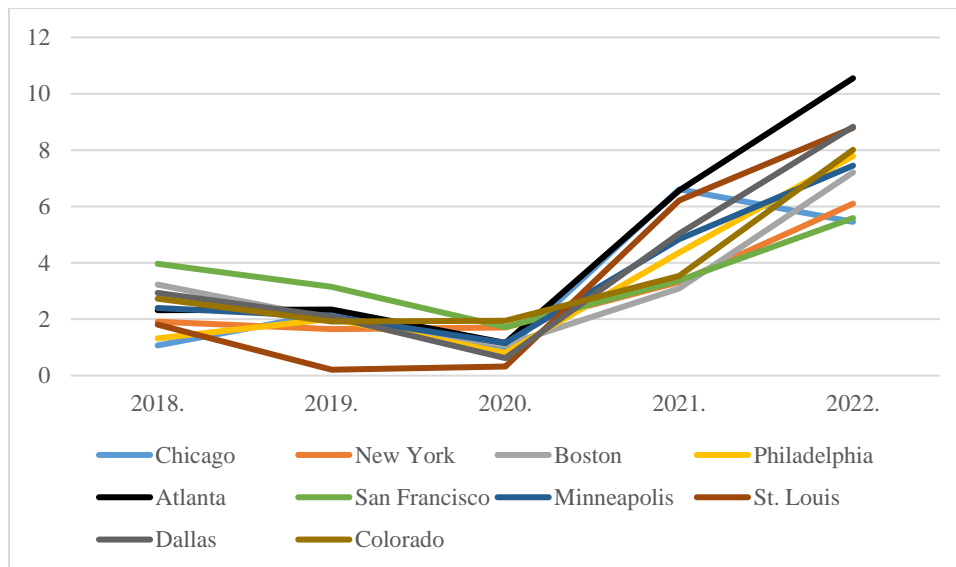
Iz Grafikona 20. se uočava kako je dinamika kretanja BDP-a u razdoblju od 2018. do 2020. godine unutar zemalja FED-a slična onoj dinamici unutar EU-a. Od 2019. godine realni BDP je počeo opadati te je u 2020. godini doživio svoju najmanju vrijednost u svim promatranim zemljama. San Francisco je jedino područje unutar FED-a koje je iste godine ostvarilo rast BDP-a za 0,07 %, dok su najniže vrijednosti zabilježili Chicago (-5,38 %), Philadelphia (-3,91 %), Atlanta (-3,53 %) i New York (-3,46 %). Od 2020. do 2021. godine uslijedio je oporavak BDP-a, odnosno godišnja stopa rasta uslijedila je u svim promatranim zemljama, a najvišu pozitivnu promjena ostvario je San Francisco 2021. godine sa 10,95 % u odnosu na prethodnu godinu. U 2022. godini ponovno se uočava pad realnog BDP-a u svim promatranim zemljama.

5.2.2. Utjecaj inflacije i kamatne stope na profitabilnost banaka

Kao što je već istaknuto prilikom analize utjecaja inflacije i kamatne stope na profitabilnost banaka unutar EU-a, inflacija i kamatne stope međusobno su povezane i ovisne. Ukoliko raste stopa inflacije, banke bi trebale prilagoditi svoje kamatne stope kako ne bi ostvarili negativne posljedice smanjenja vrijednosti novca te gubitke sukladno padu kamatnih prihoda. Sukladno tome, Grafikon

21. prikazuje prosječnu godišnju stopu inflacije zemalja unutar FED-a, dok Grafikon 22. prikazuje odabrane prosječne godišnje kamatne stope u SAD-u.

Grafikon 21. Prosječna godišnja stopa inflacije zemalja unutar FED-a (2018.-2022. godine)

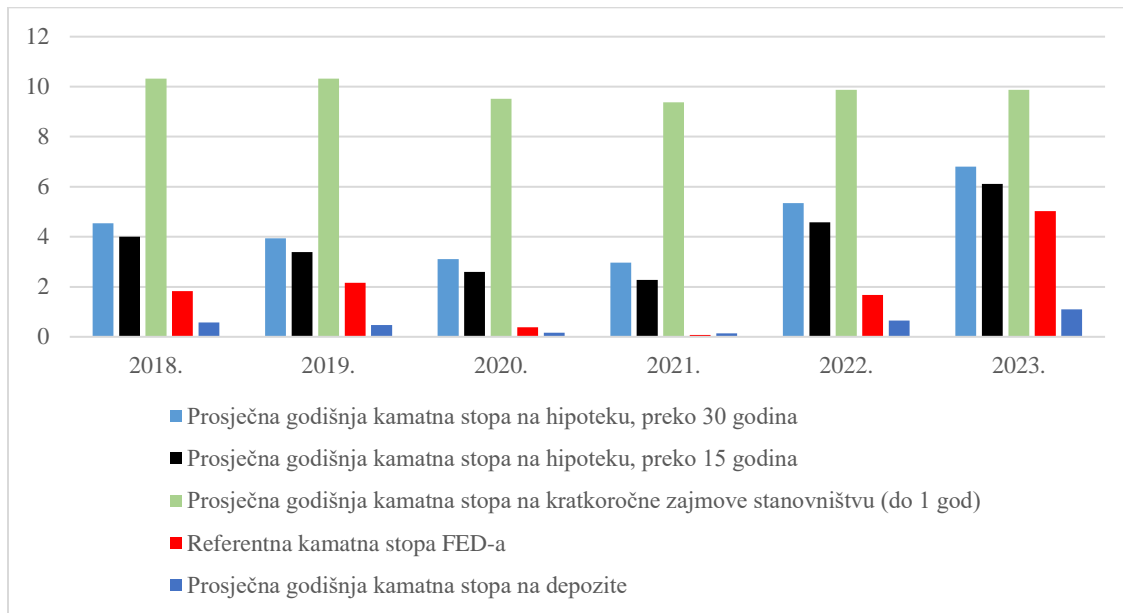

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Stopa inflacije do 2020. godine bila je u blagom padu u svim promatranim zemljama, a posebice u St. Louisu, kako je vidljivo iz Grafikona 21. Nakon 2020. godine stopa inflacije je znatno porasla, s najvišom zabilježenom vrijednosti od 10,55 % u Atlanti 2022. godine. Chicago je jedino promatrano područje u kojem je prosječna godišnja stopa inflacije u 2022. godini pala te iznosi 5,46 %. Ovakva dinamika kretanja prosječne stope inflacije uočava se i kod EU, odnosno, blagi pad do 2020. godine, sa značajnim povećanjem u 2021. i 2022. godini. Iako je dinamika kretanja stope inflacije slična, bitna razlika proizlazi iz stope promjene inflacije, tj. u Americi su prosječne stope značajno više u svim promatranim godinama u odnosu na područje EU-a.

Prosječne kamatne stope u SAD-u se mogu usporediti s onima unutar EU-a sukladno podacima prikazanim na Grafikonu 22. Budući da podaci o kamatnim stopama za zemlje FED-a nisu dostupne kao što je to bio slučaj kod EU-a, podaci prikazuju kamatne stope na hipoteku preko 30 godina, preko 15 godina, na kratkoročne zajmove stanovništvu, efektivnu kamatnu stopu te kamatnu stopu na depozite unutar cijelog područja SAD-a.

Grafikon 22. Prosječne godišnje kamatne stope u SAD-u (2018.-2022. godine)

Izvor: izrada autora prema Godišnjim izvještajima banaka za 2018., 2019., 2020., 2021. i 2022. godinu

Kamatna stopa na kratkoročne zajmove (do jedne godine) stanovništvu najviša je u odnosu na ostale prikazane kamatne stope te u prosjeku iznosi 9,88 %. Kao i kod EU, najniže su kamatne stope na depozite koje su svoju najnižu razinu ostvarile 2021. godine kada su iznosile 0,14 %. U 2022. godini sve su promatrane kamatne stope narasle, a ista situacija je zabilježena i iduće, 2023. godine.

5.2.3. Monetarna politika FED-a i profitabilnost banaka

Tijekom razdoblja od 2018. do 2022. godine, FED je poduzeo niz ključnih mjera monetarne politike kak obično se ublažile ekonomske nestabilnosti koje su se događale u tom vremenskom razdoblju. U ovom dijelu rada spomenuti će se samo neke od onih koje su imale utjecaj na profitabilnost banaka.

Prema informacijama dostupnim na službenim stranicama FED-a (2023), tijekom 2018. i 2019. godine, FED je provodio niz povećanja referentnih kamatnih stopa kako bi prilagodio monetarnu politiku aktualnim ekonomskim uvjetima. Cilj ovakvih mjera je kontrola inflacije i prilagodba monetarne politike rastućem gospodarstvu. Mjere povećanja kamatnih stopa mogu povećati

troškove zaduživanja za banke, ali istovremeno im omogućuje zarađivanje viših kamatnih prihoda na kreditima. Tijekom istog razdoblja, 2018. i 2019. godine, uslijedile su mjere redukcije bilance FED-a, odnosno otpuštanja državnih vrijednosnih papira koji su akumulirani tijekom razdoblja kvantitativnog popuštanja. Time se utjecalo na cijene obveznica, a time i na vrijednosti portfelja banaka, što konačno ostavlja utjecaj na vrijednost ukupne imovine te neto dobit banaka.

Tijekom pandemije, odnosno 2020. godine, FED je izvršio promptna smanjenja kamatnih stopa kako bi održao likvidnost banaka te potaknuo kreditiranje. Iako smanjivanje kamatnih stopa smanjuje troškove zaduživanja i potiče kreditiranje može pritisnuti kamatne marže banaka čime mogu ostvariti manju dobit. Kako bi se podržao isti cilj, odnosno održala likvidnost na tržištima te se potaknule niske kamatne stope, FED je iste godine ponovno pokrenuo programe kupnje državnih i hipotekarnih vrijednosnih papira. Budući da ova mjera podržava niske kamatne stope može utjecati na vrijednosti portfelja banaka. FED je, također, implementirao različite programe poput Commercial Paper Funding Facility (CPFF) i Primary Dealer Credit Facility (PDCF), kako bi pružio dodatnu likvidnost tržištima. CPFF pruža podršku tržištu komercijalnih zapisa tijekom financijskih poremećaja, budući da omogućava FED-u kupnju komercijalnih zapisa. PDCF je osmišljen kako bi podržavao glavne trgovce vrijednosnim papirima, odnosno financijske institucije koje izravno posluju s FED-om i sudjeluju u monetarnim operacijama. Otpuštanjem prudencijalnih ograničenja 2020. godine FED je podržao ciljeve poticanja kreditiranja, omogućavajući bankama veću fleksibilnost u odobravanju kredita.

Ukoliko se spomenute mjere monetarne politike usporede s prehodno prikazanim grafikonima o financijskim pokazateljima i informacijama iz financijskih izvještaja banaka, mogu se donijeti zaključci koje govore o njihovoj profitabilnosti. Iz Grafikona 22. može se potvrditi mjera monetarne politike snižavanja referentne kamatne stope te redukcije bilance od strane FED-a. Tijekom 2018. godine kamatna stopa iznosila je 1,83 %, a iduće, 2019. godine povećana je na 2,16 %. Utjecaj snižavanja referentne kamatne stope i redukcije bilance može se usporediti s Grafikonima 13.-19. koji se odnosi na kretanje ukupne imovine, obveza, kapitala, neto dobiti, neto kamatnih prihoda, ROA i ROE banaka unutar FED-a. Kod svih banaka uslijedilo je povećanje neto imovine za prosječno 4,51 %. Ukupni kapital banaka se povećao za 1,54 %, ali su narasle i ukupne obveze banaka za gotovo 5 % u odnosu na 2018. godinu, što može značiti da su se povećali troškovi zaduživanja za banke. Neto kamatni prihodi narasli su za prosječno 3,97 %, ali nisu sve promatrane

banke ostvarile porast prihoda. Primjerice, BNY Mellon banka ostvarila je 2019. godine smanjenje neto kamatnih prihoda od 11,71 %, a Wells Fargo za od 5,53 %. Ukupna neto dobit povećala se za 0,57 %, što znači da su neto kamatni prihodi rasli, ali ne i ukupna dobit, što potvrđuje prethodno napisanu tvrdnju kako povećanje referentne kamatne stope znači i povećanje troškova zaduživanja za banke. Dakle, banka je zaradila više kamatnih prihoda 2019. godine uslijed mjere FED-a, ali je i povećala svoje troškove. Sukladno tome, ROE i ROA su također iste godine imali blagi porast od 0,76 % i 0,45 %, respektivno.

Mjera monetarne politike donešena 2020. godine kako bi se poslovanje banaka prilagodilo novonastalim tržišnim uvjetima odnosi se na snižavanje referentne kamatne stope. Teoretski, time se može pozitivno utjecati na troškove zaduživanja i potaknuti kreditiranje. Tijekom 2020. godine ukupna imovina svake od promatranih banaka se povećala, a prosječno 17,07 %, a ukupni kapital za 8,16 %. Iste godine ukupne obveze banaka povećale su se za 17,28 %, što je najveće zabilježeno povećanje obveza svih banaka unutar perioda od 2018. do 2022. godine. Neto kamatni prihod se u 2020. godini smanjio u odnosu na prethodnu godinu za čak sedam promatranih banaka, a ukupna neto dobit za šest banaka. Sveukupno banke su 2020. godine zabilježile smanjenje neto dobiti od 9,14 %. Budući da ROE i ROA ovise o ostvarenoj neto dobiti, iste su godine sve banke zabilježile najveći pad tih vrijednosti u odnosu na ostale promatrane godine. ROE se smanjila za 19,09 %, a ROA za 29,16 %.

5.3. Usporedni prikaz determinanti profitabilnosti EU i SAD bankarskog sektora

Prije nego se analizira utjecaj determinanti na profitabilnost bankarskog sektora EU-a i SAD-a, potrebno je razumjeti sličnosti i razlike između ta dva sektora. Prilikom prikupljanja podataka i analize odabranih banaka za potrebe ovoga rada, uočene su slijedeće sličnosti:

- većina banaka od analiziranih 20 banaka ima globalnu prisutnost i posluje na više tržišta,
- banke pružaju raznolike financijske usluge, uključujući korporativno i investicijsko bankarstvo, bankarstvo za privatne osobe, upravljanje imovinom, osiguranje i druge financijske proizvode i usluge,

- većina banaka su vodeće banke u matičnim zemljama: Deutsche Bank, BNP Paribas, JPMorgan Chase i Bank of America smatraju se vodećim institucijama u svojim matičnim zemljama te
- većina odabranih banaka ima snažnu kapitalizaciju i značajan utjecaj na financijskom tržištu.

Nasuprot tome, analizom bankarskog sektora EU-a i SAD-a uočile su se i određene razlike:

- geografsko podrijetlo: banke iz EU su uglavnom iz različitih europskih zemalja, dok su banke iz FED-a iz Sjedinjenih Američkih Država.
- banke iz EU podliježu regulativama Europske unije, dok su banke iz FED-a pod nadležnošću američkih regulatornih tijela, stoga je njihovo poslovanje uvjetovano dvama različitim bankarskim sustavima.
- banke iz EU suočavaju se s valutnim rizikom zbog različitih valuta u Europskoj uniji, dok su banke iz FED-a izložene dolaru.
- banke mogu imati različite specifičnosti tržišta, ovisno o gospodarskim uvjetima, regulatornom okviru i drugim čimbenicima u njihovim matičnim zemljama.

Uzimajući u obzir navedene glavne sličnosti i razlike bankarskog sektora EU-a i SAD-a, Tablicom 5. u nastavku uspoređeni su odabrani osnovni pokazatelji uspješnosti poslovanja promatranih banaka EU-a i SAD-a. Prikazane su i uspoređene prosječne vrijednosti, prikazane kao srednje vrijednosti, između 10 banaka iz EU i 10 iz SAD-a.

Tablica 5. Usporedni prikaz osnovnih pokazatelja uspješnosti poslovanja banaka (2018.-2022. godine)

	2018.		2019.		2020.		2021.		2022.	
	EU	SAD	EU	SAD	EU	SAD	EU	SAD	EU	SAD
UKUPNA IMOVINA (u mil.)	586,59	1.312,59	594,09	1.359,11	618,91	1.590,46	632,44	1.710,83	650	1.719,22
UKUPNI KAPITAL (u mil.)	38,46	128,42	39,28	129,33	37,88	138,11	39,84	143,08	39,9	141,39
UKUPNE OBVEZE (u mil.)	548,01	1.186,04	540,28	1.223,80	580,79	1.451,91	597,85	1.568,04	610,51	1.577,53
NETO KAMATNI PRIHOD (u mil.)	11,49	25,58	11,59	25,94	12,17	24,38	11,14	23,79	15,31	28,84
NETO DOBIT/GUBITAK (u mil.)	2,79	13,54	2,37	14,04	1,37	10,94	4,15	17,59	5,24	11,95
ROE (u %)	8,1	12,09	5,6	11,93	2,8	9,72	8,7	14,27	11,4	11,13
ROA (u %)	0,12	1,39	0,59	1,37	0,23	0,97	0,06	1,17	-2,47	0,96

Izvor: izrada autora

Iako su za potrebe ovoga rada odabrane banke među najvećima po ukupnoj imovini (aktivi) na svom području poslovanja, iz prikazane Tablice 5. uočava se razlika u veličini tih banaka ovisno o području u kojoj se nalaze. U SAD-u sve banke raspolažu s ukupnom imovinom većom od 1 mlrd USD, dok unutar EU-a banke uglavnom raspolažu s imovinom do 650 mil. EUR. Ista razlika uočava se i kod ukupnog kapitala, obveza, kamatnog prihoda te neto dobiti ili gubitka, što ukazuje na veći obujam poslovanja, obuhvaćenost većeg tržišta i, generalno, veću financijsku opsežnost.

Financijske podatke iz Tablice 5. potrebno je usporediti s makroekonomskim determinantama koje su utjecale na profitabilnost banaka. Prikaz stope rasta realnog BDP-a, stope inflacije te kamatne stope na kupnju nekretnine i kamatne stope na depozite nalazi se u Tablici 6.

Tablica 6. Prikaz kretanja makroekonomskih determinanti unutar EU-a i SAD-a (2018.-2022. godine)

	Prosječna stopa rasta realnog BDP-a		Prosječna godišnja stopa inflacije		Prosječna godišnja kamatna stopa na kupnju nekretnine		Prosječna godišnja kamatna stopa na depozite	
	EU	SAD	EU	SAD	EU	SAD	EU	SAD
2018.	1,9	3,41	1,72	2,37	2,06	4,54	0,66	0,58
2019.	1,8	2,97	1,27	1,97	1,72	3,94	0,64	0,47
2020.	-6,05	-2,48	0,44	1,14	1,56	3,11	0,55	0,16
2021.	5,97	6,41	2,63	4,7	1,53	2,96	0,44	0,14
2022.	3,78	2,17	8,24	7,58	2,89	5,34	1,68	0,65

Izvor: izrada autora

Budući da je vrijednost ukupnog kapitala banaka ostala relativno stabilna, bez značajnijih varijacija u odnosu na kretanje BDP-a, može se zaključiti da su sveukupno gledajući banke unutar EU-a održale dovoljno kapitala i zadovoljile regulatorne zahtjeve, čak i u uvjetima ekonomske nesigurnosti. Ukupne obveze banaka najviše su rasle 2020. godine, kada se i prosječna stopa BDP-a smanjila za 6,05 %. U SAD-u je iste godine zabilježen pad BDP-a od 2,48 %, a kao i unutar EU-a, vrijednost ukupne imovine i kapitala nije se smanjila, odnosno moguća je otpornost ili oporavak banaka na ovu makroekonomsku determinantu. Budući da su se u tom periodu provodile mjere monetarne politike za očuvanje likvidnosti i stabilnosti, potvrđuje se adekvatnost regulatornih mjera ECB-a i FED-a. Kod oba promatrana područja uočava se blago povećanje ukupnih obveza 2020. godine, popraćeno padom BDP-a, ali budući da taj rast nije signifikantan, potvrđuje se prethodni zaključak o adekvatnosti monetarnih politika.

Ukoliko se promatraju prosječne vrijednosti neto kamatnih prihoda, uočava se blagi pad te vrste prihoda unutar EU-a i FED-a. Najveći pad dogodio se u 2020. i 2021. godini, što može upućivati na odgodu učinka tržišnih nestabilnosti na bankarski sektor. Prosječne vrijednosti neto dobiti potvrđuju dinamiku kretanja kao kod neto kamatnih prihoda, odnosno 2020. godine unutar EU i SAD-a uslijedio je pad prihoda. Iako su pojedinačne banke unutar promatranih područja zabilježile gubitke krajem poslovnih godina, u prosjeku su banke poslovale profitabilno.

Prosječna godišnja stopa inflacije daleko je najviša u 2022. godini, dok je najmanje prosječne razine zabilježila 2020. godine. Promatrane banke su u 2022. godini, kada je inflacija na najvišoj razini, ostvarile povećanje neto kamatnih prihoda, a budući da je ta vrsta prihoda najznačajnija za banku, direktno se povećala dobit banaka. Dakle, u uvjetima inflacije, uz adekvatne mjere monetarne politike, banke mogu ostvariti veću dobit, budući da s rastom inflacije rastu i kamatne stope. Rast prosječnih kamatnih stopa također je vidljiv iz Tablice 6., u kojoj se uočava povećanje kamatne stope na kupovinu nekretnine te kamatne stope na depozite stanovništva.

6. Rasprava

Tijekom razdoblja od 2018. do 2023. godine banke su morale prilagoditi svoje poslovanje i suočiti se s kompleksnim i nepredviđenim izazovima povezanim s pandemijom COVID-19 i ratom u Ukrajini. Pandemija je izazvala globalnu ekonomsku nesigurnost dovodeći do smanjenja potražnje za kreditima i povećanog kreditnog rizika, dok je rat u Ukrajini stvorio geopolitičke napetosti koje su odjekivale kroz financijska tržišta, a posebno u europskom bankarskom sektoru. Negativne posljedice navedenih događaja uočavaju se od 2020. godine kada je uslijedio pad razine realnog BDP-a na području Europe i SAD-a, porast stope inflacije te porast kamatnih stopa. Iduće, 2021. godine uslijedio je oporavak navedenih čimbenika, ali je 2022. godine ponovno zabilježeno pogoršanje tih vrijednosti. Iako ukupna imovina banaka kroz promatrano vremensko razdoblje raste, uz ukupni kapital, rastu i ukupne obveze. Najveći rast obveza sukladno aktualnim ekonomskim zbivanjima zabilježen je 2020. godine kod banke Reiffeisen Bank International od 30,20 % u odnosu na prethodnu godinu unutar EU-a. Kod iste banke rast obveza je zabilježen i 2022. godine od 27,41 %. Gledajući srednje vrijednosti rasta ukupnih obveza, kod iste banke zabilježen je najveći porast u promatranom razdoblju te iznosi 10,41 % prosječno. Promatrajući banke u Americi, uočava se nešto drugačija dinamika kretanja ukupne imovine. Iako su sve promatrane banke prosječno ostvarile povećanje imovine za 1,40 %, ukupni kapital se smanjio za 2,43 %. Veći broj banaka unutar SAD-a je 2022. godine ostvario smanjenje vrijednosti imovine u odnosu na banke unutar EU-a, odnosno, samo četiri banke nisu ostvarile smanjenje imovine, a ista situacija je uočena prilikom analize ukupnog kapitala. Za veći broj američkih banaka zabilježen je pad ukupnih obveza u odnosu na područje EU, ali nasuprot tome ukupne obveze su prosječno narasle 2022. godine za 2,26 %. Američke banke su također 2020. godine zabilježile značajnije povećanje obveza za 17,28 % u odnosu na banke EU-a, gdje su u istom razdoblju obveze narasle za 10,41 %.

Navedeni nepredviđeni događaji prouzročili su pad neto kamatnih prihoda u 2020. godini za 6 od 10 banaka unutar EU te za 7 od 10 američkih banaka. Najveći pad unutar Europe ostvarila je banka ING Group od 20,23 %, a unutar SAD-a banka Wells Fargo od 15,66 %. Srednje vrijednosti neto kamatnih prihoda promatranih banaka iste godine unutar EU i SAD-a iznosile su 7,66 % i 0,06 % respektivno. Tijekom posljednje promatrane godine, 2022., uslijedio je rast neto kamatnih prihoda svih promatranih banka, odnosno za 27,17 % unutar EU-a te 21,18 % unutar SAD-a. Sukladno

porastu kamatnih stopa tijekom 2022. godine, može se zaključiti kako su banke sukladno tom porastu zaradile više kamatnih prihoda, a budući da su se i ukupne obveze povećale, povećali su se njihovi troškovi zaduživanja. Ovdje se primjećuje utjecaj povećanja kamatnih stopa na prihode banaka i troškove zaduživanja, gdje se i jedna i druga stavka povećavaju. Neto dobit promatranih banaka upućuje na drugačiju situaciju konačnog profita. Banke unutar EU-a su od 2018. do 2021. godine bilježile pad neto dobiti, a najviše 2019. godine od 44,20 % u odnosu na prethodnu. Deutsche Banke, UniCredit i Banco Santander su zabilježila gubitke na kraju poslovne godine, dok nasuprot tome niti jedna banka u Americi nije u promatranom razdoblju zabilježila gubitak. Američke banke su ostvarile pad dobiti za 9,14 % 2020. godine te za 27,62 % 2022. godine. Iako su se kamatni prihodi banaka povećali sukladno porastu stope inflacije i kamatnih stopa, konačan financijski rezultat koji je najvećim dijelom ovisan o kamatnim prihodima se nije proporcionalno povećavao, što znači da su se povećali rashodi koji su utjecali na smanjenje dobiti ili ostvarenje gubitka.

ROA i ROE se u literature ističu kao najznačajniji pokazatelji profitabilnosti banaka, a govore o sposobnosti banke da iz svoje imovine i kapitala generira dobit. Budući da se prilikom izračuna ovoga pokazatelja koristi ostvarena neto dobit ili gubitak godine, za očekivati je kako će se vrijednost ovog pokazatelja kretati sukladno kretanju dobiti/gubitka. Tijekom 2020. godine ROE se unutar EU-a smanjio za 20,73 % u svim promatranim bankama. Iduće, 2021. godine uslijedio je oporavak s povećanjem od 150 % te 2022. godine rast od gotovo 40 %. Banke unutar FED-a su 2020. godine zabilježile smanjenje vrijednosti ROE od 19,09 %, uz oporavak iduće godine od 148 %, što predstavlja istu dinamiku kao i kod banaka EU-a. Tijekom 2022. godine ROE američkih banaka smanjio se za prosječno 18,78 %, dok su se iste godine banke EU-a suočile s padom ROE. Povrat na imovina se unutar EU prosječno smanjio samo u 2022. godini za 78,63 %, sa zabilježenom ROA od -2,47 %, a u SAD-u za 16,83 %, odnosno ROA je iznosila 0,96 %. Sveukupno gledajući, ROA i ROE prate kretanja pada BDP-a, rasta inflacije i kamatnih stopa, odnosno na njihove vrijednosti značajno utječu makroekonomske determinante koje ostavljaju negativne posljedice na neto dobit banaka.

Održavanje vrijednosti ukupne imovine banaka i kapitala te kontroliran rast obveza banka, može se povezati s mjerama monetarne politike ECB-a i FED-a. Od 2020. do 2022. godine vlasti su pokrenule monetarne mjere kako bi kontrolirale inflaciju i utjecale na likvidnost banaka. Budući

da evidentirano smanjivanje dobiti, ROA i ROE kontrolirano, isto upućuje na efikasnost provedbe tih politika, spremnost banaka održavanjem odgovarajuće visine kapitala i imovine te relativnu otpornost bankarskih sustava na promjene u gospodarskom okruženju. Iako su neke banke zabilježile negativne promjene promatranih pokazatelja, te promjene nisu u velikoj mjeri uzrokovale poteškoće u poslovanju te se može očekivati ponovni oporavak bankarskog sektora.

7. Zaključak

Tijekom razdoblja od 2018. do 2022. godine mogu se istaknuti neke ključne spoznaje povezane s utjecajem makroekonomskih determinanti na profitabilnost banaka. Važno je spomenuti kako su se u promatranom razdoblju banke suočile s različitim promjenama u svojoj financijskoj strukturi. Tijekom promatranog razdoblja najznačanije makroekonomske promjene koje je potrebno istaknuti događale su se od 2020. do 2022. godine. Stopa promjene realnog BDP-a 2020. godine se za sve promatrane banke unutar EU-a i SAD-a drastično smanjila, nakon čega je uslijedio oporavak 2021. godine te ponovni pad 2022. godine. Stopa inflacije također je u naglom rastu od 2020. godine, kao i kamatne stope, koje su svakako direktno povezane sa stopom inflacije, ali ne u tolikoj mjeri kao inflacija.

Ukupna imovina i kapital banaka generalno su rasli, no neto dobit, te stoga i ROA i ROE, bilježe pad. Budući da je u tom promatranom razdoblju, a najviše 2022. godine, uslijedio porast kamatnih stopa, banke takve promjene mogu iskoristiti u svoju korist te dodatno zaraditi na razlici od kamatnih prihoda i rashoda. Međutim, porastom kamatnih stopa rastu i troškovi zaduživanja za banke. Tako su neto kamatni prihodi banaka 2022. godine narasli unutar EU-a za 27,17 %, a unutar SAD-a za 21,18 %. Iz navedenoga se može uočiti kako su se banke uspjele prilagoditi novonastalim uvjetima rastućih kamatnih stopa te povećati svoje kamatne prihode u 2022. godini. Tijekom prethodnog povećanja razine kamatnih stopa, 2020. godine, banke nisu u tolikoj mjeri uspjele ostvariti veću dobit (7,66 % EU i 0,66 % SAD), a budući da su te godine ukupne obveze banaka narasle (10,41 % EU i 17,28 % SAD), može se zaključiti kako u tom periodu banke nisu uspjele prilagoditi svoje poslovanje te su rješenje morale potražiti povećanjem troškova zaduživanja.

Dok banke unutar SAD-a nisu zabilježile gubitke na kraju poslovne godine, iz EU-a su UniCredit i Banco Santander ostvarile 2020. godine gubitak, a 2019. godine Deutsche Bank. Sveukupno gledajući, 2020. godine banke unutar EU-a su otvarile 39,91 % manju dobit, dok su unutar SAD-a za 9,14 % manju dobit. Ukoliko se ovi podaci usporede s onima za EU, uočava se kako europske banke ostvarile veći pad dobiti u usporedbi s bankama SAD-a. Ovakva razlika sugerira veću otpornost i stabilnost američkih banaka tijekom promatranog razdoblja. Ovakav trend može ukazivati na bolje prilagodbe i strategije upravljanja rizicima koje su američke banke primijenile u odnosu na Europu.

Tijekom posljednje promatrane, 2022. godine ROA europskih banaka smanjila se za 78,63 %, dok se unutar SAD-a smanjila za 16,83 %. 2020. godine ta promjena je unutar Europe iznosila negativnih 12,18 %, a u SAD-u negativnih 29,16 %. Ovakvo smanjenje može ukazivati na izazove i promjene unutar poslovanja, što može biti povezano s globalnim izazovima izazvanim pandemijom COVID-19. Sukladno smanjenju gospodarske aktivnosti, povećan je rizik od nenaplativih kredita i povećana je potreba za povećanjem rezervacija, što sve zajedno može utjecati na ROA. Jednakom dinamikom se kretao i ROE; 2020. godine ROE se unutar EU-a smanjio za 20,73 %, a unutar SAD-a za 19,09 %. Tijekom 2022. godine unutar SAD-a ROE je iznosio 18,78 % manje u odnosu na prethodnu godinu. Smanjenje ROE i ROA u 2022. godini može biti povezano s promjenama kamatnih stopa ili drugim mjerama monetarne politike. Povećanje kamatnih stopa može povećati troškove zaduživanja za banke, smanjujući njihovu neto dobit, stoga, posljedično, i ROE i ROA. Nadalje, povećanjem operativnih troškova u odnosu na prihode također može smanjiti ROA i ROE, odnosno profitabilnost banaka. Osim toga, ako su banke povećale svoje aktivnosti, poput davanja više kredita kako bi potaknula kreditiranje ili nekih drugih financijskih instrumenata, bez odgovarajućeg povećanja dobiti, isto također može negativno utjecati na ROE i ROA.

Literatura

1. Abel, S., Le Roux, P. (2016). Determinants of Banking Sector Profitability in Zimbabwe. *International Journal of Economics and Financial Issues*, 6(3), 845–854. Preuzeto s: <https://www.econjournals.com/index.php/ijefi/article/view/2088> (Datum pristupa: 29.11.2023.)
2. Al-Eitan, G., N., Alkhazaleh, A., M., Alkazali, A., S., Al-Own, B., A. (2021). The Internal and External Determinants of the Performance of Jordanian Islamic Banks: A Panel Data Analysis. *Asian Economic and Financial Review*. Vol 11, No. 8, 644-657.
3. Altavilla, C., Boucinha, M., Peydro, J. L. (2017). Monetary policy and bank profitability in a low interest rate environment. Working Paper Series, No. 2105. ECB.
4. Borio, C., Gambacorta, L., Hofmann, B. (2015). The influence of monetary policy on bank profitability. BIS Working Paper, No. 514. Monetary and Economic Department.
5. Board of Governors of the Federal Reserve System (2002). 109th Annual Report of the Board of Governors of the Federal Reserve System. Report to Congress. Dostupno na: <https://www.federalreserve.gov/publications.htm> (16.12.2023.)
6. Cecchetti, G. S., O'Sullivan, R. (2003). The European Central Bank and the Federal Reserve. Economics: Faculty Publications, Smith College, Northampton, MA. Dostupno na: <https://scholarworks.smith.edu> (16.12.2023.)
7. Eberly, J. C., Stock, J. H., Wright, J. H. (2020). The Federal Reserve's Current Framework for Monetary Policy: A Review and Assessment. Working Paper, No. 26002. *International Journal of Central Banking*.
8. Euroarea statistics Money (2023). Credit and Central Bank Interest Rates, Statistics Insights. Dostupno na: <https://www.euro-area-statistics.org/digital-publication/statistics-insights-money-credit-and-central-bank-interest-rates/?lang=en> (Datum pristupa: 4.12.2023.)
9. European Central Bank (2023). Money, Credit and Central Bank Interest Rates, Statistics Insights. Dostupno na: <https://www.euro-area-statistics.org> (1.12.2023.)
10. European Central Bank (2023). Annual Report 2022. Frankfurt. Dostupno na: <https://www.ecb.europa.eu> (Datum pristupa: 4.12.2023.)

11. Gerdesmeier, D., Mongelli, F. P., Roffia, B. (2007). The Eurosystem, the US Federal Reserve and the Bank of Japan; Similarities and Differences. ECB Working Paper, No. 742.
12. Grgurek, M., Vidaković, N. (2011). Bankarsko poslovanje. RRiF Plus. Zagreb.
13. Hrvatska Narodna Banka (HNB) (2013). Godišnje izvješće za 2012. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/-/godisnje-izvjesce-2012> (Datum pristupa: 5.12.2023.)
14. Hrvatska Narodna Banka (HNB) (2015). Godišnje izvješće za 2014. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/-/godisnje-izvjesce-2014> (Datum pristupa: 5.12.2023.)
15. Hrvatska Narodna Banka (HNB) (2016). Godišnje izvješće za 2015. Dostupno na: <https://www.hnb.hr/-/godisnje-izvjesce-2015> (Datum pristupa: 5.12.2023.)
16. Iacobelli, A. (2017). Determinants of Profitability: Empirical Evidence from the Largest Global Banks. *Financial Analyst*. 11.
17. Jakovčević, D. (2001). bankovni potencijali, poslovna spajanja banaka i razvitak hrvatskog gospodarstva, *Ekonomski pregled*, 52(11-12), str. 1283-1302. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/28785> (Datum pristupa: 1.12.2023.)
18. Kashyap, A. K., Stein, J. C. (1997). The role of banks in monetary policy: A survey with implications for the European monetary union. *Economic Perspectives-Federal Reserve Bank of Chicago*, 21, 2-18.
19. Klein, P. O., & Weill, L. (2018). Bank profitability and economic growth. *The Quarterly Review of Economics and Finance*, Elsevier, vol. 84(C), pages 183-199.
20. Krivačić, D., Smederevac, S., i Vujnović, P. (2012). profitabilnost banaka u uvjetima gospodarske krize – Analiza banaka u Hrvatskoj, *Zbornik Veleučilišta u Karlovcu*, 2(1), str. 145-155. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/87826> (Datum pristupa: 30.11.2023.)
21. Miletić, I. (2008). Nadzor banaka i stabilnost bankarskog sustava, *Economic research - Ekonomska istraživanja*, 21(3), str. 43-56. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/38179> (Datum pristupa: 18.12.2023.)
22. Naceur, S., B. (2003), The determinants of the Tunisian banking industry profitability: Panel evidence. *International Monetary Fund*.
23. Pejić Bach, M., Posedel, P., i Stojanović, A. (2009). Determinante profitabilnosti banaka u Hrvatskoj, *Zbornik Ekonomskog fakulteta u Zagrebu*, 7(1), str. 81-92. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/40546> (Datum pristupa: 30.10.2023.)

24. Radman Peša, A., Zubak, V., Mitrović, D. (2015). Regulacija financijskog tržišta prije i nakon svjetske krize, *Oeconomica Jadertina*, 5(1), str. 94-109. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/146895> (Datum pristupa: 05.12.2023.)
25. Rose, P., S. (2013). *Bank Management & Financial Services*. McGraw-Hill Education. Boston.
26. Sarwar, B., Mustafa, G., Abid, A., Ahmad, M. (2018). Internal and external determinants of profitability: A case of commercial banks of Pakistan. *Paradigms*, 2018, 12.1: 38-43.
27. Trendowski, J. (2012). *A Study of Failures in the US Banking Industry*. Dissertation, Old Dominion University.
28. Tišma, S., Samardžija, V., Jurlin, K. (2012). Hrvatska i Europska unija. Prednosti i izazovi članstva. Institut za međunarodne odnose – IMO, Zagreb u suradnji s Delegacijom Europske unije u Republici Hrvatskoj.
29. Tulsian, M. (2014). Profitability Analysis (A comparative study of SAIL & TATA Steel). *IOSR Journal of Economics and Finance (IOSR-JEF)*. e-ISSN: 2321-5933, p-ISSN: 2321-5925. Volume 3, Issue 2. Ver. I (Mar. - Apr. 2014), PP 19-22.
30. Žager, K., Žager, L. (1999). *Analiza financijskih izvještaja*. Masmedia. Zagreb.
31. Živko, I. (2006). Kamatni rizik u bankarstvu – izvori i učinci. *Ekonomski misao i praksa*, 15(2), str. 199-214. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/10679> (Datum pristupa: 02.12.2023.)
32. Živko, I., i Kandžija, T. (2013). Impact of financial crisis on banking sector stability in Republic Croatia. *Poslovna izvrsnost*, 7(1), str. 129-143. Preuzeto s: <https://hrcak.srce.hr/106143> (Datum pristupa: 2.12.2023.)

Internetske stranice:

1. European Central Bank (2023). Preuzeto s: <https://www.ecb.europa.eu> (Datum pristupa: 4.12.2023.)
2. European Parliament (2023). Preuzeto s: <https://www.europarl.europa.eu/portal/en> (Datum pristupa: 3.12.2023.)
3. European Union (2023). Preuzeto s: <https://european-union.europa.eu> (Datum pristupa: 4.12.2023.)

4. Federal Reserve Board (FRB), (2023). Preuzeto s: <https://www.federalreserve.gov> (Datum pristupa: 3.12.2023.)
5. Hrvatska Narodna Banka (HNB), (2023). Preuzeto s: <https://www.hnb.hr> (Datum pristupa: 4.12.2023.)
6. Single Euro Payment Area (SEPA), (2023). Preuzeto s: <https://www.sepa.hr/> (Datum pristupa: 5.12.2023.)
7. Statista (2023). Dostupno na: www.statista.com (Datum pristupa: 16.12.2023.)

Popis tablica

Tablica 1: Interne i eksterne determinante profitabilnosti banaka	4
Tablica 2: Odabrane osnovne informacije i pokazatelji područja EU, 2022. godina.....	12
Tablica 3. Odabrane ključne informacije o poslovanju kreditnih institucija, 2011. - 2015. godine	14
Tablica 4. Odabrane osnovne informacije i pokazatelji područja SAD-a, 2022. godina.....	16
Tablica 5. Usporedni prikaz osnovnih pokazatelja uspješnosti poslovanja banaka (2018.-2022. godine).....	54
Tablica 6. Prikaz kretanja makroekonomskih determinanti unutar EU-a i SAD-a (2018.-2022. godine).....	55

Popis grafikona

Grafikon 1. Ukupna imovina odabranih banaka unutar EU (2018.-2022. godine, u mil. EUR)....	24
Grafikon 2. Ukupni kapital odabranih banaka unutar EU (2018.-2022. godine, u mil. EUR).....	25
Grafikon 3. Ukupne obveze odabranih banaka unutar EU (2018.-2022. godine, u mil. EUR)	26
Grafikon 4. Neto kamatni prihod odabranih banaka unutar EU (2018.-2022. godine, u mil. EUR)	27
Grafikon 5. Neto dobit/gubitak odabranih banaka unutar EU (2018.-2022. godine, u mil. EUR)	29
Grafikon 6. Povrat na imovinu (ROA) odabranih banaka unutar EU (2018.-2022.godine)	30
Grafikon 7. Povrat na kapital (ROE) odabranih banaka unutar EU (2018.-2022.godine)	31
Grafikon 8. Stopa promjene realnog BDP-a u odabranim državama Europske unije (2018.-2022. godina).....	33
Grafikon 9. Prosječna godišnja stopa inflacije u odabranim zemljama unutar EU (2018.-2022. godine).....	36
Grafikon 10. Prosječne godišnje kamatne stope na kredite kućanstvima za potrošnju i druge svrhe duže od 5 godina unutar EU-a (2018.-2023. godine)	37
Grafikon 11. Prosječna godišnja kamatna stopa na kupovinu nekretnine unutar EU-a (2018.-2023. godine).....	38
Grafikon 12. Prosječne godišnje kamatne stope na depozite starije od 2 godine stanovništvu unutar EU.....	39
Grafikon 13. Ukupna imovina odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine, u mil. USD) ..	42
Grafikon 14. Ukupni kapital odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine, u mil. USD)	43
Grafikon 15. Ukupne obveze odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine, u mil. USD)	44
Grafikon 16. Neto kamatni prihodi odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine, u mil. USD)	45
Grafikon 17. Neto dobit odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine, u mil. USD).....	46
Grafikon 18. Povrat na kapital (ROE) odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine)	47
Grafikon 19. Povrat na imovinu (ROA) odabranih američkih banaka (2018.-2022. godine).....	48
Grafikon 20. Godišnja stopa rasta realnog BDP-a zemalja unutar FED-a (2018.-2022. godine) ..	49
Grafikon 21. Prosječna godišnja stopa inflacije zemalja unutar FED-a (2018.-2022. godine).....	50
Grafikon 22. Prosječne godišnje kamatne stope u SAD-u (2018.-2022. godine)	51